

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Drobné církevní památky Šumperska
Bakalářská práce

Autor: Veronika Rýznarová
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Vedoucí práce: doc. PhDr. Dana Musilová, CSc.

Hradec Králové, 2015

Zadání bakalářské práce

Autor:	Veronika Rýznarová
Studium:	F12598
Studijní program:	B7105 Historické vědy
Studijní obor:	Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Název bakalářské práce:	Drobné církevní památky Šumperska
Název bakalářské práce AJ:	Small Ecclesiastical Monuments of the Šumperk Region

Anotace:

Práce se bude věnovat drobným církevním památkám na území okresu Šumperk. Zohlední rovněž již zaniklé objekty. Cílem práce není pouhé zmapování a popis památek, ale především vytvoření průvodce, který bude mít širší praktické využití (průvodcovská činnost, výuka, kulturní odbory obecních úřadů apod.). Základními metodami zpracování budou heuristika a analýza. Prameny jsou uloženy ve Státní okresním archivu Šumperk.

Garantující pracoviště:	Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Dana Musilová, CSc.
Oponent:	prof. PhDr. František Musil, CSc.
Datum zadání závěrečné práce:	8.12.2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Dany Musilové, CSc. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 30. 4. 2015.

Anotace

RÝZNAROVÁ, Veronika. *Drobné církevní památky Šumperska*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, s. 63, přílohy s. 12. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá drobnými církevními památkami na katastrálním území Šumperka. Hlavním cílem práce bylo zmapování a popis těchto památek, dále poskytnout v současné době známé informace o tvůrcích drobných církevních památek v této oblasti. Třetím důležitým cílem zůstalo vytvoření dvou prohlídkových tras, které mohou být sekundárně využity v oblasti cestovního ruchu.

Klíčová slova: drobné církevní památky, tvůrci, prohlídkové trasy, Šumperk, Temenice

Annotation

RÝZNAROVÁ, Veronika. *Small Ecclesiastical Monuments of the Šumperk Region*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015, p.63, p. add. 12. Bachelor Degree Thesis.

Bachelor thesis deals with small ecclesiastical monuments in the cadastral territory of Šumperk. Main goal of thesis was the mapping and description of these monuments; also provide currently known information about authors of small ecclesiastical monuments in this area. Third important goal remained creation two guided tours, which can be secondary use in tourism.

Keywords: small ecclesiastical monuments, authors, guided tours, Šumperk, Temenice

OBSAH

Úvod.....	7
1 Lokalizace drobných církevních památek na katastru města Šumperk	9
2 Tvůrci drobných církevních památek na území Šumperk.....	21
3 Průvodce po drobných církevních památkách	26
4 Prohlídkové trasy	51
Závěr	60
Prameny a literatura	62
Seznam příloh	64

ÚVOD

Práce pojednává o drobných církevních památkách na Šumpersku. Toto téma jsem si vybrala hned z několika důvodů. Prvním z nich je můj zájem o historickou architekturu, sochařství a další odvětví výtvarného umění. Drobné církevní památky se mi jeví jako důležitá součást kulturního bohatství, o níž se začíná rozvíjet zájem odborné veřejnosti teprve v nedávné době. Laická veřejnost ji pak často především na vsích a menších městech považuje za automatickou součást okolní krajiny, které nevěnují přílišnou pozornost. Tyto památky jsou však nedílnou součástí naší historie a mohou nám přinést mnoho zajímavých informací. Drobné církevní památky přímo na Šumpersku, jsem si vybrala z důvodu mého místa narození a bydliště v oblasti a taktéž proto, že se jejich problematikou na Šumpersku dosud nikdo ve větší míře nezabýval.

Hlavním cílem práce je zmapování a popis drobných církevních památek na Šumpersku. Z důvodu velkého množství památek v celém regionu jsem omezila svůj výzkum na město Šumperk a jeho nejbližší okolí. Práce se zaměří taktéž na zaniklé objekty na vymezeném území. Dalším cílem práce je pokusit se podat informace o tvůrcích drobných církevních památek v Šumperku a jeho okolí. Třetím důležitým cílem zůstává vytvoření průvodce a průvodcovské trasy po památkách s širším kulturním využitím pro průvodcovskou činnost či výuku.

Základna pramenů a literatury pro téma práce je nepříliš rozsáhlá. Informace o stavbách, které jsou kulturní památkou, lze získat z knižně vydaného soupisu památek od Marka Perůtky¹. Dalším zdrojem informací jsou dva díly knihy Bohumila Samky², kde však nalezneme zpracované pouze památky v obcích, jejichž názvy začínají na písmeno A až N, přímo město Šumperk tedy v díle nenalezneme. Zmínky o místních drobných církevních památkách lze také nalézt v druhém díle vlastivědy Jan Březiny³, která spojuje okres Šumperský s okresy Staroměstským a Vízmberským. Dále lze využít vlastivědu Miloše Melzera a

¹ Marek PERŮTKA, *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Šumperk*, Olomouc 1994.

² Bohumil SAMEK, *Umělecké památky Moravy a Slezska I. - II. díl*, Praha 1994 - 1999.

³ Jan BŘEZINA, *Vlastivěda moravská – II. díl Místopis*, Brno 1932.

Jindřicha Schulze⁴, kde se nachází především zmínky o stavbách podobně jako v předchozím díle. V časopise Kulturní život Šumperka⁵ od roku 1993 do roku 1996 nalezneme pravidelnou rubriku od Drahomíra Polácha, Půjďte-li kolem... (Sochy, kříže, hřbitovy v Šumperku a Temenici do roku 1900), kde byla vždy na několika stranách popsána jedna drobná církevní památka na území Šumperka. Prameny lze nalézt ve Státním okresním archivu v Šumperku. Jedná se o archivní fond Farní úřad Šumperk (1723–1950) a z něj především Kříže, sochy, křížové cesty a kapličky – reversy z let 1749–1892, připojeno vyúčtování opravy kříže na ulici „Am Glacis“ z roku 1933 (i. č. 113)⁶ a Pořízení sochy nejsvětější Trojice – Zřízení a účty nadace, korespondence (i. č. 114)⁷.

Při zpracování tématu bakalářské práce jsem využila několika metod: heuristické, analytické, topografické a statistické. Každá z těchto metod měla své opodstatnění v různé pracovní etapě. Na počátku to byla metoda heuristická, následovala metoda analytická a při formulaci textu především topografická a statistická.

V práci bude nejprve provedeno vymezení pojmu drobná církevní památka, poté zhodnocení drobných církevních památek na území Šumperska s pomocí tabulek, budou zohledněny jejich počty, druhy, taktéž jejich umístění původní a současné, popřípadě fakt, že se jedná již o památky zaniklé. Další zhodnocení proběhne ve vztahu k době vzniku památek. V druhé kapitole budou podány informace o tvůrcích těchto památek na Šumpersku, jejich vztahu k tomuto území, či propojení jejich dalších staveb k drobným církevním památkám. Ve třetí kapitole sestavím průvodce po drobných církevních památkách v této oblasti, který bude moci být dále sekundárně využit. Objeví se tam detailnější informace a popis jednotlivých památek na území Šumperska. Poslední kapitolu tvoří dvě prohlídkové trasy spojující drobné církevní památky, které jsou utvořeny poměrně flexibilně a mohou být taktéž sekundárně využity.

⁴ Miloš MELZER – Jindřich SCHULZ, *Vlastivěda šumperského okresu*, Šumperk 1993.

⁵ Drahomír POLÁCH, *Půjďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, ročníky 1993 – 1996, s. 1-2.

⁶ Státní okresní archiv v Šumperku, fond Farní úřad Šumperk, k. 1, i. č. 113.

⁷ Státní okresní archiv v Šumperku, fond Farní úřad Šumperk, k. 1, i. č. 114.

1 LOKALIZACE DROBNÝCH CÍRKEVNÍCH PAMÁTEK NA KATASTRU MĚSTA ŠUMPERK

Za drobné církevní památky považujeme pro účel této práce stavby s církevní tematikou a nevelkými rozměry. Jedná se o kříže, kapličky, boží muka, sochy, sloupy, smírčí kříže, či křížové cesty. Tyto stavby jsou součástí nejen krajiny venkovské, ale také městské. To lze dokázat i na příkladu katastrálního území města Šumperk, na něž se práce zaměřuje. Katastrální území Šumperka zahrnuje město Šumperk samotné a k němu přidruženou malou obec Temenice. Drobné církevní památky se nachází jak ve městě, tak i v obou částech vsi.

Smírčí kříže představují nejstarší skupinu drobných církevních památek. Jedná se o kamennou stavbu, často s nestejně dlouhými rameny. Byly stavěny v 15. a 16. století, ojediněle později, povětšinou vrahem jako součást jeho trestu na místě, kde k činu došlo. Nalezneme je nejčastěji v polích. Často na sobě nesou zpodobněnou vražednou zbraň, méně již letopočet, či popis celého činu.⁸

Boží muka lze považovat za druhou nejstarší skupiny drobných církevních památek. Dělí se na dvě základní podskupiny: na boží muka sloupková a pilířová. Boží muka sloupková se stavěla již v dobách pozdní gotiky a byla obvykle tesána z kamene. Tvoří je sloupek s kapličkovým ukončením, na němž je umístěn křížek. V kapličce se obvykle nacházejí reliéfy, postavy svatých, různé nápisy, či letopočty. Boží muka pilířová jsou obvykle čtyřboká, omítnutá a bíle natřená, jejich horní část je tvořena lucernou se soškou, popřípadě výklenky na obrázky. Na Moravě jsou často nazývány jako poklona.⁹

⁸ Jan HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 1980, s. 257–258.

René BĚLOHRADSKÝ, *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*, Liberec 2013; Jaromír BÁBORÁK, *Smírčí kříže v okolí Chocně*, Choceň 2004; Karel BRŮNA, *Smírčí kříže rychnovského okresu*, Rychnov nad Kněžnou 1997; Nataša STEINOVÁ, *Zkamenělé osudy. Z historie kamenných křížů na Děčínsku*, Děčín 1994.

⁹ J. HEROUT, *Slabikář...*, s. 120.

Pavel HÁJEK, *Zděná boží muka v jižních Čechách*, České Budějovice 2009; Zdena PALOUŠOVÁ, *Kamenná boží muka v jižních Čechách a přilehlé Moravě*, České Budějovice 2009; Karel SKALICKÝ, *Kaple, kapličky a boží muka Pootaví*, Písek 2005; Patrik ŘEHÁK – Ludmila LACKOVÁ, *Kaple, boží muky a pamětní kříže Boskovicka*, Boskovice 1999.

Křížová cesta ve 14 zastaveních zobrazuje cestu Ježíše Krista od odsouzení až ke kladení do hrobu. Obrazy či reliéfy jsou umístěny obvykle ve zděných kapličkách, které často stojí při cestě do kopce, aby upomínaly na biblickou Kalvárii. Ojediněle mohou být obrazy a reliéfy umístěny ne v kapličkách, ale na opracovaných deskách.¹⁰

Sochy a sousoší nacházející se ve volné krajině se začínají více objevovat v době barokní, tedy v 18. století. Velmi časté jsou vedle soch mariánských sochy tehdy nového mučedníka sv. Jana Nepomuckého, v Šumperku můžeme nalézt dvě do současnosti dochované a jednu již zaniklou. Mariánské sochy byly však často užívány na vrchol mariánských sloupů. Ostatní světci byli zpodobňováni méně než skupiny výše jmenované.

Sloupy od soch odlišuje především výška podstavce, která je u sloupu mnohem vyšší. Sloupy mariánské tvoří největší skupinu tzv. sloupů světeckých. Druhým typem sloupů jsou sloupy morové. Tyto sloupy byly stavěny na našem území přibližně od roku 1650. Na morové sloupy byly kromě sochy Panny Marie umístovány ve velké míře sochy morových patronů, tedy sv. Rocha a sv. Šebestiána, stejně jako patrona proti ohni sv. Floriána, či velmi oblíbeného sv. Jana Nepomuckého.¹¹

Kapličky na rozdíl od božích muk bývají obvykle obdélného půdorysu a lze vstoupit do jejich interiéru. Mnohdy je však z důvodu ochrany památky před zloději její interiéru uzavřen a dovnitř je možné nahlédnout pouze otvorem ve dveřích. Vybavením těchto staveb je oltář a často různé sošky a obrázky.

Kříže představují nejpočetnější skupinu drobných církevních památek. Patrně nejstarší formou byly kříže dřevěné, které se však z důvodu nepříliš trvanlivého materiálu často do současné doby nedochovaly. Kamenné kříže se objevují ve větší míře opět v 18. století. Kamenný dřív se skládá obvykle z nízkého soklu,

¹⁰ J. HEROUT, *Slabikář ...*, s. 179.

Iva JABURKOVÁ, *Křížové cesty Šluknovska*, Rumburk 2011; Jan Antonín MEGER, *Mešní kaple Patriarcha, křížová cesta*, Prachatice 2004; Milan MICHÁLEK, *Křížová cesta v Nejdku. Zrození. Proměny. Úpadek. Zmrtvýchvstání.*, Nejde 2007; Pavel KLIMEŠ, *Křížová cesta na Starou horu*, Horní Maršov 2002.

¹¹ František JOHN – Aleš PÁTEK, *Drobné sakrální památky Zábřeha a okolí*, Zábřeh 2005, s. 4. Jiří SLOUKA, *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*, Praha 2010.

často reliéfně zdobeného podstavce, dříku a vlastního kříže s plastickým korpusem ukřižovaného Krista. Kříže barokní v 19. století nahrazují kříže klasicistní s typickými klasicistními prvky. V polovině 19. století se uplatňují při výzdobě křížů historizující slohy. Taktéž se objevují kříže litinové, jež bývaly velice módní v 19. století, kdy byla litina velmi oblíbená. Mimo jiné byly tyto kříže také z finančního hlediska méně nákladné.¹²

¹² F. JOHN – A. PÁTEK, *Drobné sakrální památky ...*, s. 5–6.

Wiesława BRANNA, *Kapličky, kříže a boží muka na Těšínsku*, Český Těšín 2008; Pavla ŠIMEČKOVÁ, *Od kapličky ke křížku. Průvodce po posvátných místech na Kovářovsku.*, Praha 2009; Jiří BÖHM, *Karlovarské sakrální objekty*, Karlovy Vary 2013; Petra ANTONOVÁ, *Příběhy křížů, kapliček a božích muk na Holešovsku*, Holešov 2011.

Kříže	Sochy	Boží muka	Sloupy
V Jiráskových sadech, Šumperk.	Sousoší Nejsvětější Trojice, Jiráskovy sady, Šumperk.	V Příčné ulici, Šumperk.	Morový sloup na náměstí Míru, Šumperk.
U závěru farního kostela, Šumperk.	Socha evangelisty Jana, Husitská, Šumperk.	Tzv. švédský sloup, při cestě na Háj.	
Na Temenickém hřbitově.	Socha evangelisty Matouše, Sadová, Šumperk.		
Na Šumperském hřbitově.	Socha evangelisty Lukáše, Sadová, Šumperk.		
V Žerotínově ulici pod zámek, Šumperk.	Socha evangelisty Marka, Sadová, Šumperk.		
V Dolní Temenici (u potoka).	Socha sv. Jana Nep., Nerudova, Šumperk.		
V Dolní Temenici u kaple.	Socha sv. Jana Nep., Radniční, Šumperk.		
V Horní Temenici u kaple.	<i>Socha sv. Jana Nep., Temenec, Šumperk.</i>		
Za Temenicí při cestě na Hrabenov.			
V Horní Temenici u zastávky MHD.			
Za městským hřbitovem (torzo), Šumperk.			
<i>U křižovatky na Hrabenov, Šumperk.</i>			
<i>Na nároží Lužickosrbské a Langrovy, Šumperk.</i>			
<i>V ulici Jiřího z Poděbrad, Šumperk.</i>			
<i>Na ulici Generála Svobody (u pošty), Šumperk.</i>			
<i>U Jiráskových sadů, Šumperk.</i>			<i>Kurzívou zaniklé památky.</i>

Tabulka č. 1. Zdroj: M. MELZER – J. SCHULZ, *Vlastivěda šumperského okresu, Šumperk 1993*. D. POLÁCH, *Půjdete-li kolem..., Kulturní život Šumperka, ročníky 1993 – 1996, s. 1-2*. M. PERŮTKA, *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Šumperk, Olomouc 1994*.

Tabulka č. 1 dělí drobné církevní památky podle jejich druhu. Katastrální území města Šumperk obsahuje části Šumperk, Horní Temenice a Dolní Temenice. V tomto prostoru lze v současné době nalézt 21 drobných církevních památek. Z toho se jedná o 11 křížů, 7 soch, 2 boží muka a 1 morový sloup.

Křížů se na území katastru obce nachází nejvíce. Je jich 11, tedy přibližně 52 procent z celkového počtu drobných církevních památek. Známé je také 5 křížů v dnešní době již nezachovalých. Tento vyšší počet není náhodný. Kříže byly stavěny u kaplí, kostelů, na hřbitovech a taktéž na různých místech soukromými osobami, které se také o kříž zavazovaly pečovat. 6 křížů se nachází na území Horní a Dolní Temenice, tedy mimo město Šumperk. Zde lze také vyčíst souvislost s faktem, že Horní a Dolní Temenice jsou prakticky malá obec, kde měla víra a její projevy silnější postavení než ve větším městě.

Druhou největší podmnožinou drobných církevních památek na Šumpersku jsou sochy a 1 sousoší. Jedná se o 7 objektů, tedy 33 procent z celkového počtu. Všechny sochy se nachází na území Šumperka, žádná z nich v Horní, či Dolní Temenici. Dokonce se několik soch nachází velmi blízko u sebe, což nastalo především kvůli přemísťování soch z jejich původních lokací, o čemž je pojednáno níže v komentáři u tabulky č. 2. Jedná se především o sochy čtyř evangelistů. Ve městě stojí dvě sochy zobrazující stejného světce, Jana Nepomuckého, jenž byl v rozsáhlé éře především baroka velmi oblíbený. Taktéž jediná socha, o které víme, že na území Šumperka stála a do dnešních dob se nedochovala, zpodobňovala Jana Nepomuckého. Ta se nacházela velmi blízko u katastrálního území Temenice, ale stále ještě v Šumperku.

Boží muka zde nalezneme 2, tedy 10 procent z celkového počtu drobných památek. Pouze 1 z nich jsou však přímo ve městě, a to v Příčné ulici. Boží muka zvaná Švédský sloup se nachází mimo město, ale stále na jeho katastrálním území. Kromě těchto dvou, které se do současnosti zachovala na území města nacházelo několik božích muk dalších, jejichž umístění se však nepodařilo dohledat.

Kategorie sloupů obsahuje pouze 1 položku, 5 procent ze všech drobných církevních památek na území města. Jedná se o morový sloup na náměstí Míru.

Morový sloup se obvykle vyskytuje v menších městech pouze jednou, na největším, popřípadě jediném náměstí, podobně jako v Šumperku.

Kaple, či kaplička jako drobná církevní památka se na katastrálním území Šumperka nenachází žádná. Pokud zde dříve kaple, či kapličky stály, v současné době o nich není možné jakékoli informace dohledat. Místními obyvateli bývá často za kapličku považován tzv. Švédský sloup při cestě na Háj, avšak zde se jedná o boží muka.

Smírčí kříže a křížové cesty se na území Šumperka taktéž nenacházejí.

Existující „in situ“	Existující přemístěné	Zaniklé
Kříž u závěru farního kostela, Šumperk.	Kříž v Jiráskových sadech.	Kříž u křižovatky na Hrabenov, Šumperk.
Kříž na Temenickém hřbitově.	Sousoší Nejsvětější Trojice, Jiráskovy sady, Šumperk.	Kříž na nároží Lužickosrbské a Langrovy, Šumperk.
Kříž na Šumperském hřbitově.	Socha evangelisty Matouše, Sadová, Šumperk.	Kříž v ulici Jiřího z Poděbrad, Šumperk.
Kříž v Žerotínově ulici pod zámek, Šumperk.	Socha evangelisty Lukáše, Sadová, Šumperk.	Kříž v Langrově ulici, Šumperk.
Kříž v Dolní Temenici u potoka.	Socha evangelisty Marka, Sadová, Šumperk.	Kříž u Jiráskových sadů, Šumperk.
Kříž v Dolní Temenici u kaple.	Socha sv. Jana Nepomuckého, Nerudova, Šumperk.	Socha sv. Jana Nepomuckého, Temenec, Šumperk.
Kříž v Horní Temenici u kaple.	Socha sv. Jana Nepomuckého, Radniční, Šumperk.	Kříž na náměstí Míru naproti radnici, Šumperk.
Kříž za Temenicí při cestě na Hrabenov.	Socha Evangelisty Jana, Husitská, Šumperk.	Boží muka na křižovatce ulic Uničovské a Čičákovy, Šumperk.
Kříž v Horní Temenici u zastávky MHD.	Boží muka v Příčné ulici, Šumperk.	Boží muka v ulici U sanatoria, Šumperk.
Kříž za městským hřbitovem, Šumperk, (torzo).		Boží muka v ulici Lidické, Šumperk.
Boží muka – tzv. švédský sloup při cestě na Háj.		Boží muka, umístění nedohledáno, Šumperk.
Morový sloup na náměstí Míru, Šumperk.		

Tabulka č. 2. Zdroj: M. MELZER – J. SCHULZ, *Vlastivěda šumperského okresu, Šumperk 1993*. D. POLÁCH, *Půjdete-li kolem..., Kulturní život Šumperka, ročníky 1993 – 1996, s. 1-2*. M. PERŮTKA, *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Šumperk, Olomouc 1994*.

Tabulka č. 2 rozděluje drobné církevní památky na území Šumperka do skupin na základě jejich současného umístění, tedy na památky existující „in situ“ na původním místě, památky přemístěné a zaniklé.

Největší množství památek se stále nachází na svém původním místě, kde byly postaveny, či umístěny. Jedná se o 12 památek, z celkového počtu 21 památek 57 procent. Z toho můžeme na původním místě nalézt 10 křížů, 1 sochu, 1 boží muka i morový sloup. „In situ“ stojí všechny památky z území Horní a Dolní Temenice. V této části neprobíhaly žádné velké stavební změny, či zásahy a proto nemusely být drobné církevní stavby nikam přemístovány. Morový sloup se tradičně stavěl v centru města a jeho přemístění neproběhlo. Boží muka pak vyjadřují událost, která se stala na místě, kde byla postavena, proto jsou se svým místem vzniku více spjaty a tak zůstávají umístěné „in situ“.

9 drobných církevních památek, tedy 43 procent, bylo přemístěno, ať už jednou či některé vícekrát. Jako přemístěnou památku lze určit 1 kříž, 1 sousoší a 5 soch. Kříž, který se nyní nachází v Jiráskových sadech blízko kostela sv. Barbory, původně stál nedaleko od umístění současného zhruba v místech dnešního začátku kaštanové aleje. Byl přemístěn poté, co byl původní hřbitov kolem kostela sv. Barbory z důvodu nesplnění nových hygienických předpisů¹³ zrušen a začal se měnit na městský park. Tento postup byl v českých i moravských městech obvyklý. Sousoší Nejsvětější trojice je v současné době umístěno taktéž v Jiráskových sadech na místě původního hřbitova. Dříve se nacházelo na křižovatce ulice Okružní a Žerotínovy, tato lokace však také nebyla původním stanovištěm sousoší. To mělo vzniknout u jámy pro oběti moru, jež se v Šumperku nacházela na místě před dnešním poštovním úřadem. Socha evangelisty Jana se původně nacházela ve výklenku domu v Husitské ulici, později byla přemístěna na ulici Skřivánčí. Na současném místě spolu s dalšími sochami evangelistů stojí od roku 1978. Socha evangelisty Lukáše stála nejdříve u dnešního autobusového nádraží. Původní umístění sochy evangelisty Marka není v současné době známé, uvažuje se o lokaci na Hlavní třídě na místě dnešního obchodního domu. Poslední sochou, která v Šumperku zpodobňuje jednoho

¹³ Hřbitov se musel nacházet nejméně 500 metrů od hranice katastru.

z evangelistů, tedy evangelistu Matouše, původně stávala v Bludovské ulici. Socha Jana Nepomuckého, v současné době se nacházející v ulici Sadové, byla původně umístěna v dnes již neexistující Kašparově ulici, tedy mezi současnými ulicemi Generála Svobody a Jiřího z Poděbrad. Socha Jana Nepomuckého na Nerudově ulici zde původně taktéž nestála, odkud však byla přenesena, nelze v současné době dohledat. Většina drobných památek byla přemístěna z důvodu stavebních změn na místech, kde původně stávaly.¹⁴

Na území Šumperka je možné identifikovat 10 zaniklých památek, které dokážeme pojmenovat a určit, na jakém místě se nacházely. Taktéž se v katastru města nacházelo několik božích muk, 4 z nich můžeme alespoň rámcově lokalizovat, jedna jsou v současné době nedohledatelná. Nejvíce lze určit zaniklých křížů. Jedná se o 5 památek. Dále pak o 1 již zaniklou sochu Jana Nepomuckého nacházející se na Temenci.

¹⁴ Okolnosti přemístění detailně projednány u jednotlivých památek v kapitole 3.

17. století	18. století	19. století
Boží muka – tzv. švédský sloup při cestě na Háj, 1683.	Morový sloup na náměstí Míru, Šumperk, 1719.	Kříž za Temenicí při cestě na Hrabenov, 1818.
Boží muka v Příčné ulici, Šumperk, 1699.	Socha sv. Jana Nepomuckého, Radniční, Šumperk, asi 1730.	Socha sv. Jana Nepomuckého, Nerudova, Šumperk, 40. léta 19. století.
	Sousoší Nejsvětější Trojice, Jiráskovy sady, Šumperk, 1756.	Kříž u závěru farního kostela, Šumperk, 1845.
	Socha Evangelisty Jana, Husitská, Šumperk, 1768.	Kříž v Dolní Temenici u potoka, 1848.
	Socha Evangelisty Marka, Sadová, Šumperk, 1768.	Kříž v Žerotínově ulici, Šumperk, asi 1880.
	Socha Evangelisty Lukáše, Sadová, Šumperk, 1768.	Kříž v Horní Temenici u zastávky MHD, 1881.
	Socha Evangelisty Matouše, Sadová, Šumperk, 1768.	Kříž v Dolní Temenici u kaple, 1883.
	Kříž v Jiráskových sadech, Šumperk, 1796.	Kříž na Temenickém hřbitově, 1886.
	Kříž za městským hřbitovem, Šumperk (torzo), konec 18. Století.	Kříž na Šumperském hřbitově, 1887.
		Kříž v Horní Temenici u kaple, 1896.

Tabulka č. 3. Zdroj: M. MELZER – J. SCHULZ, *Vlastivěda šumperského okresu, Šumperk 1993*. D. POLÁCH, *Půjdete-li kolem..., Kulturní život Šumperka, ročníky 1993 – 1996, s. 1-2*. M. PERŮTKA, *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Šumperk, Olomouc 1994*.

Tabulka č. 3 je zaměřena na rozdělení staveb podle doby vzniku. Všechny dochované drobné církevní památky na katastrálním území města Šumperk vznikly mezi lety 1683 až 1896, tedy v průběhu tří století. Nejstarší památkou jsou boží muka nazývaná švédský sloup z roku 1683. Stavbou nejnovější kříž u kaple v Horní Temenici z roku 1896.

Nejvíce drobných církevních památek na území Šumperka bylo postaveno v 19. století. Jedná se o 10 staveb, přibližně 48 procent z celkového počtu. V 19. století se v Šumperku i Temenici stavěly především kříže. Mezi 9 kříži nalezneme v tabulce pouze jedinou sochu. Socha sv. Jana Nepomuckého na Nerudově ulici byla sice postavena ve 40. letech 19. století, ale dlouho byla považována za sochu ze století 18., jelikož je tvarově vytvořena velice podobně jako sochy barokní. V 19. století taktéž vznikly všechny památky na území Horní či Dolní Temenice. V 18. století vzniklo v Šumperku 9 památek, 43 procent z celkového počtu. Všech 9 staveb bylo postaveno na území města Šumperk, žádná na území Horní či Dolní Temenice. Kromě morového sloupu se jedná především o sochy a sousoší, které tvoří 6 položek. Výčet pak doplňují 2 kříže.

V 17. století bylo postaveno nejméně památek, i přesto, že je toto období dobou vypjaté zbožnosti. Jedná se o 2, tedy 9 procent z celkového počtu. Obě památky jsou boží muka, postavené k upomínce předchozích událostí v posledních 20 letech 17. století.

Toto je možné se pokusit vysvětlit pomocí několika faktů z historie Šumperka. Šumperští občané byli z většiny luteráni¹⁵, i v pozdějších dobách, kdy probíhala rekatolizace, zde byl tajný luteránský kněz a mnoho občanů konvertovalo zpět ke katolické víře pouze formálně. Město se nacházelo v okrajových oblastech země, tedy se zde na rekatolizaci nemuselo dbát tolik jako v centrálních oblastech. Dále na město dolehla velká rána v podobě drancování švédských vojsk 18. června 1643, kdy bylo město 18 hodin drancováno a téměř zničeno.¹⁶ V roce 1669 pak Šumperk zachvátil rozsáhlý požár, který město srovnal se zemí. V poslední čtvrtině 17. století město utrpělo čarodějnickými

¹⁵ Hana JARMAROVÁ, *Šumperk*, Litomyšl 2009, s. 9–10.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 13.

procesy.¹⁷ Pohromy pokračovaly i ve století 18. Několikrát byl Šumperk postižen povodněmi. V roce 1714 město zasáhla morová epidemie, nevyhnuly se mu ani války o slezské dědictví. V průběhu století zde proběhly také krize plátenické, jejichž manufaktury se ve městě nacházely.¹⁸ Tedy tato dvě století zde byla především ve znamení utrpení a finančního nedostatku, možná také proto, zde nevzniklo žádné větší množství drobných církevních památek. Naopak již na konci století 18. a na počátku 19. století zde počíná hospodářský rozmach především v průmyslové výrobě. Jednalo se především o výrobu polobavlněných látek anglického typu a plátenictví.¹⁹ V této době se finanční situace ve městě zlepšovala a tak mohlo ke stavbě památek dojít.

¹⁷*Tamtéž*, s. 16.

¹⁸*Tamtéž*, s. 17.

¹⁹*Tamtéž*, s. 22–24.

2 TVŮRCI DROBNÝCH CÍRKEVNÍCH PAMÁTEK NA ÚZEMÍ ŠUMPERK

JAN JIŘÍ ANTONÍN HEINZ (1698-1759)

Jiří Antonín Heinz byl jedním z nejvýraznějších barokních sochařů na Moravě. Pocházel jako jeden z mála umělců 18. století na Moravě z domácího prostředí, Narodil se 24. března 1698 ve Svitavách. Jeho umělecké vzdělávání započalo patrně po roce 1710. Od tohoto roku pracoval další desetiletí v dílně sochaře Jana Sturmera, jež působila v okolí Svitav a Moravské Třebové. V roce 1721 se vydal na učňovskou cestu do Dolních Rakous, kde se měl nechat inspirovat italským sochařem Diegem Francescem Carlonem. Po svém návratu se na pět let uchýlil do dílny sochaře Matyáše Bernarda Brauna. V roce 1726 se oženil s Marií Terezií, vdovou po olomouckém sochaři Tobiáši Schützovi a poté požádal o uničovské občanství. O rok později se jim narodila dcera Anna Terezie, ale ještě téhož roku zemřela, stejně jako první manželka sochaře Marie Terezie. V roce 1734 byl kvůli blíže nepopsanému ‚pomatení mysli‘ uvězněn v uničovské městské šatlavě na dva měsíce a poté se přestěhoval do Olomouce. Takto se začala ukazovat jeho složitá osobnost a možná duševní porucha, ke které jistě přispělo i to, že přežil své tři manželky a všechny svoje děti. Podruhé se Heinz oženil v roce 1735 se Zuzanou, vdovou po obchodníkovi, ta však zemřela již v následujícím roce. Třetí sňatek proběhl 29. ledna 1737 s Janou Alžbětou a také získal občanství v Olomouci. V roce 1745 se odstěhoval i s rodinou do Znojma, jehož se stal ještě v témže roce právoplatným občanem. Po smrti své ženy a dětí na začátku 50. let 18. století vstoupil v prosinci 1753 do kláštera dominikánů ve Znojmě a přijal zde řádové jméno Klaudius. O dva roky později složil řeholní sliby a zde dožil až do své smrti. Zemřel 22. května 1759 v 61 letech v dominikánském klášteře ve Znojmě, kde byl také v kostele sv. Kříže pochován.²⁰

²⁰ Helena ZÁPALKOVÁ, *Jiří Antonín Heinz: 1698-1759*, Olomouc 2011, s. 6–12.

Prokop TOMAN – Prokop H. TOMAN, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, svazek 1, Praha 2000, s. 316.

Rané dílo Jiřího Antonína Heinze bylo ovlivněno Balthasarem Permoserem.²¹ Jeho první signovaná skulptura pochází z roku 1721 a jedná se Sv. Josefa s Ježíškem na fasádě františkánského kláštera v Moravské Třebové. Další socha sv. Jana Nepomuckého v rodných Svitavách, dokončená v roce 1725, zase ukazuje vliv Matyáše Bernarda Brauna. Na přelomu 20. a 30. let 18. století tvořil jako uničovský měšťan v jeho blízkém i vzdálenějším okolí především pískovcové sochy. Také se podílel na interiérech uničovských svatostánků. V roce 1731 získal Heinz velkou zakázku pro vestibul premonstrátského kláštera Hradisko. Vytvořil pro ně čtyři velké pískovcové sochy zobrazující alegorie čtyř ročních dob. Již zde se kvůli nespolehlivosti a hrubému chování dostal do sporu se svými zadavateli. Roku 1735 Heinz tvořil na Svatém Kopečku a obdržel také další zakázku od premonstrátů, hlavní oltář kostela v Bohuňovicích.²²

Z hlediska tématu práce je velmi důležitá cesta Jiřího Antonína Heinze do Velkých Losin, kde později v letech 1736–1741 pracoval pro hraběte Jana Ludvíka ze Žerotína na sochařských prvcích barokní zahrady jeho zámku ve Velkých Losinách. Vytvořil tam také výzdobu pohřební kaple sv. Kříže, tedy rodové hrobky Žerotínů.²³ Okolo roku 1730 se objevil v Šumperku, kde mu bylo zadáno vytvořit sochu. Konkrétnější informace o jeho činnosti se však nedochovaly, ale podle slohových podobností s jeho jinými pracemi a také v souvislosti s tím, že v době jeho pobytu zde jiná pískovcová socha nevznikla, je považován za autora sochy sv. Jana Nepomuckého v Sadové ulici v Šumperku.²⁴

Na konci 30. let 18. století žil v Olomouci, ale pracoval především pro zadavatele z okolních měst a obcí, jako jsou Litovel, Uničov, či Dub nad Moravou. V letech 1742–1743 dokončil sochařské prvky na sloupu Panny Marie a sv. Jana Nepomuckého v Uničově po smrti sochaře Severina Tischlera²⁵. Po přestěhování do Znojma ve 2. polovině 40. let pracoval ve velké míře pro znojmské jezuity, minority a také dominikány. Tvořil také ojedinele pro

²¹ Balthasar Permoser (1651–1732), německý barokní sochař, působící především v Drážďanech.

²² Paul PROKOP – Zdeněk KUDELKA – Ivo KRSEK, *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996, s. 96.

²³ H. ZÁPALKOVÁ, *Jiří Antonín Heinz...*, s. 60–68.

²⁴ D. POLÁCH, *Půjdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 2, 1995, s. 2.

²⁵ Severin Tischler (1705–1742), pozdně barokní sochař, působil především v Moravské Třebové.

šlechtické zadavatele z Rakouska. Od svého vstupu do kláštera dominikánů pracoval výhradně na sochařském vybavení klášterního kostela Nalezení sv. Kříže.²⁶

JAN MICHAEL SCHERHAUF (1724–1792)

Jan Michael Scherhauf se narodil v roce 1725 ve Welsu v Horních Rakousích. Do Olomouce přišel přibližně ve 40. letech 18. Století, kdy byl součástí dílny Ondřeje Zahnera²⁷. Roku 1753 navštěvoval Vídeňskou akademii, a také získal olomoucké občanství. Tehdy také pojal za manželku Marii Magdalénu. Narodili se jim tři děti, Marie Josefa, Jan a Karel Boromejský Albert Sarkander. Scherhauf zemřel 3. ledna 1792 na plicní onemocnění, patrně tuberkulózu²⁸.

Raná Scherhaufova díla byla spjata s dílnou zmiňovaného Ondřeje Zahnera. Jeho nejstarší dochovanou dílenskou prací je soubor čtyř soch v kostele sv. Michala v Olomouci Cyklus bolestného růžence. Velmi významným dílem, které taktéž vedlo k jeho osamostatnění, bylo dokončení Čestného sloupu Nejsvětější Trojice v Olomouci z roku 1753, kdy získal tuto zakázku po smrti Ondřeje Zahnera. O dva roky později vytvořil ve Vřesovicích na Prostějovsku sochu sv. Floriána pro řád premonstrátů, opět se jednalo o jednu z jeho prvních samostatných zakázek. Na konci 50. a počátku 60. let začal nalézat své vlastní tvary a prvky a začíná se výrazně odlišovat od svých raných děl. Dalším významným dílem byla Panna Marie s Ježíškem, kterou Scherhauf vytvořil v roce 1760 v Moravském Berouně. Podnikl taktéž pracovní cestu do Slezska, kde tvořil především v Opavě. V 70. letech získává již rozsáhlejší zakázky, jako je sochařská výzdoba kostela sv. Leonarda v Hněvotíně, nebo Pieta v kapli Panny Marie Bolestné v Kunčicích. Poslední rozsáhlou zakázkou byla pro Jana Michaela Scherhaufa výzdoba a monumentální průčelní sochy sv. Jana Evangelisty a sv.

²⁶ P. PROKOP – Z. KUDĚLKA – I. KRSEK, *Umění baroka...*, s. 97.

²⁷ Ondřej Zahner (1709–1752) – barokní sochař, celý život působil v Olomouci.

²⁸ P. TOMAN – P. H. TOMAN, *Nový slovník...*, s. 420. Martina KOVÁŘOVÁ, *Jan Michael Scherhauf (1724–1792)*, magisterská diplomová práce, Olomouc 2011, s.12–14.

Jana Křtitele v augustiniánském klášteře ve Šternberku, který vznikl mezi lety 1775–1783.²⁹

Podle Polácha měl Jan Michael Scherhauf vytvořit 4 sochy evangelistů Jana, Matouše, Marka a Lukáše v Šumperku, které se v současné době nachází v Sadové ulici. Jeho autorství však nebylo potvrzeno, především kvůli soukromým zadavatelům tvorby sochy, manželům Bittnerovým. Na sochách se nenachází vytesané žádné podpisy autora a nedochovala se ani dokumentace, či korespondence mezi zadavateli a sochařem.³⁰

JAN VÁCLAV STURMER (1675–1729)

Jan Václav Sturmer se narodil v roce 1675 v Královci v tehdeším východním Prusku. Sochař byl původně luteránem, ke katolické církvi konvertoval až z praktických důvodů v Olomouci. V letech 1702 až 1707 pracoval jako tovaryš v dílně olomouckého sochaře Františka Zürna staršího a později Václava Rendera. Poté působil ve Svitavách, ale po roce 1712 se natrvalo usadil v Olomouci. Již o rok později se stal olomouckým měšťanem a byl přijat do místního cechu. Ve své dílně později zaměstnával mnoho mladých tovaryšů, například i výše zmiňovaného Jiřího Antonína Heinze, Ondřeje Zahnera, či Jana Schaubergera, jenž se oženil se Sturmerovou dcerou. Zemřel v Olomouci 14. listopadu 1729 na tuberkulózu.³¹

Sturmer si při tvorbě figur všímal především velmi uspořádaného složení drapérií a plastičnosti jejich tělesného objemu. Jeho dílo se postupně vyvíjelo, a to především díky pomoci mladých tovaryšů z dílny. Mírnou diferencovaností získávalo na duchovním rozměru i propracovanější vnější podobě.³²

Mezi Sturmerova první samostatná díla patřily práce pro klášter františkánů v Moravské Třebové z roku 1711, kdy pobýval ve Svitavách. Ve 20. letech tvořil taktéž pro premonstráty z kláštera Hradisko v Olomouci, například

²⁹ M. KOVÁŘOVÁ, *Jan Michael Scherhauf...*

P. PROKOP – Z. KUDĚLKA – I. KRSEK, *Umění baroka...*, s. 107.

³⁰ D. POLÁCH, *Půjdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 8, 1995, s. 1.

³¹ P. TOMAN – P. H. TOMAN, *Nový slovník...*, s. 501. Vratislav NEJEDLÝ, *K činnosti olomouckého sochaře Jana Sturmera*, *Umění*, 46, 1998, s. 257.

³² P. PROKOP – Z. KUDĚLKA – I. KRSEK, *Umění baroka...*, s. 90.

sochu Panny Marie nyní umístěnou v Pavlovické ulici. Účastnil se také výzdoby poutního areálu na Svatém Kopečku, kde dodnes stojí sousoší sv. Jana Nepomuckého z jeho dílny. Pro kostel sv. Mořice v Olomouci utvořil pískovcovou sochu anděla, která je rovněž také nádobou na svěcenou vodu.³³

Pro dílnu tohoto sochaře byla velmi typická tvorba morových, mariánských, či trojičních sloupů, kterých vytvořil velké množství. Je třeba jmenovat nejprve mariánský sloup na Dolním náměstí v Olomouci, který vytvořil společně s Tobiášem Schützem³⁴. Dále trojiční sloup v Kroměříži a Fulneku a morové sloupy v Zábřehu (1713), Potštátě (1716), Mohelnici (1717), Moravské Třebové (1715–1718) a také právě v Šumperku.³⁵

Počátek stavby sloupu morového, či někdy označovaného spíše za mariánský, v Šumperku započal už v roce 1718. Vrcholová socha Panny Marie byla osazena v říjnu 1719, ale celé dílo bylo dokončeno až v roce 1720. Jan Václav Sturmer se zde podílel především na sochařské výzdobě celého rozsáhlého díla, samotnou kamenickou práci měl vytvořit neznámý kamenický mistr z Uničova.³⁶

Nedílnou součástí Sturmerova díla jsou drobné církevní památky z okolí Moravské Třebové a Svitav. Jedná se především o skupinu soch a sloupů, které jsou umístěny před kostelem v obci Kunčina v okrese Svitavy. Lze tam nalézt sloup se sv. Rochem z roku 1715, dále s Pannou Marií, jenž vznikl o rok později a sousoší Kalvárie vytesané roku 1718. Tato díla vznikla na památku moru, který v místě v roce 1715 udeřil. Společné znaky je možné vidět taktéž v obci Rychnov u Moravské Třebové na sloupu s Pannou Marií a sloupu se sv. Rozálií. Další památkou z tohoto raného „svitavského“ období sochaře je sloup s Pannou Marií před kostelem ve Vendolí nedaleko Poličky. Je možné říci, že Sturmerova tvorba mezi lety 1715 až 1720 byla velmi rozsáhlá, ať už svou kvantitou, ale také kvalitativně.³⁷

³³ Vratislav NEJEDLÝ, *K činnosti...*, s. 257.

³⁴ Tobiáš Schütz – olomoucký sochař, na sloupu měl vytvořit 6 soch.

³⁵ Vratislav NEJEDLÝ, *K činnosti...*, s. 257.

³⁶ D. POLÁCH, *K historii morového sloupu*, Kulturní život Šumperka, 8, 1993, s. 4.

³⁷ Vratislav NEJEDLÝ, *K činnosti...*, s. 258–259.

3 PRŮVODCE PO DROBNÝCH CÍRKEVNÍCH PAMÁTKÁCH

BOŽÍ MUKA – TZV. ŠVÉDSKÝ SLOUP PŘI CESTĚ NA HÁJ (1684)

Boží muka se nachází asi 300 m po žluté turistické značce od konce Bludovské ulice směrem na Senovou za Šumperkem.³⁸ Jsou umístěny vlevo vedle cesty v poli. Jedná se o pískovcový sloup o výšce 2,5 metru, čtyřboký, nahoře s kaplicí a křížkem železným dvouramenným. Sochařská výzdoba muk se skládá ze tří reliéfů, nacházejících se na třech stěnách kaplice, a z nápisu na straně čtvrté. Jedná se o monogram Krista IHS³⁹, monogram Panny Marie a Krista Ukřižovaného. Na straně severní je vytesán nápis na sedmi řádcích, z jehož části lze vyčíst stavebníky a dobu stavby sloupu, a to přímo z tohoto úryvku: „... 1684 HEINRICH PESCHKA VON HERMSDORFF DISE CABELE GOTT VND VNSE LIBEN FRAUEN ZV ERN LASEN AVF SEZEN“⁴⁰

Vznik tzv. švédského sloupu byl podle tradice vztahován k roku 1643. V tomto roce do Šumperka přišla švédská vojska a město vyplenila. Šumperským se však mělo podařit utéct a právě na místě dnešního sloupu do velké jámy ukrýt své peníze a další cennosti. Po svém odchodu Švédí ve městě ponechali umírajícího důstojníka, jehož měli po smrti místní občané pohřbit do jámy po vykopeném pokladu a na tomto místě na jeho památku postavit boží muka.⁴¹

Podle výše zmíněného nápisu na kaplici božích muk však lze datum vzniku určit až k roku 1684. Stavebníkem je zde jmenován Jindřich Pešek z Temenice, patrně nevlastní syn Marie Peškové, která byla 2. srpna 1683 upálena při tehdy v okolí odehrávajících se čarodějnických procesech. Mohl tedy dát muka postavit k památce své nevlastní matky a vlastního otce, jenž byl v první polovině roku 1684 zatčen a souzen tribunálem. Po zatčení Jindřicha Peška

³⁸ V současné době se po nedávném poškození boží muka nachází v depozitáři Vlastivědného muzea v Šumperku, kde čekají na opravu. Na místě zůstal pouze čtverhranný plint.

³⁹ IHS – Iesus Hominum Salvator = Ježíš spasitel lidstva.

⁴⁰ ... 1684 Jindřich Pešek z Temenice nechal tuto kapličku postavit k slávě Boží a naší milé Paní.

⁴¹ Drahomír POLÁCH, *Znáte tzv. Švédský sloup?*, Kulturní život Šumperka, 7, 1994, s. 7.

staršího zemřel taktěž ve svých necelých pěti letech bratr stavebníka Hyacint, na jehož památku muka mohla upomínat také.⁴²

BOŽÍ MUKA V PŘÍČNÉ ULICI, ŠUMPERK (1699)

Boží muka se nacházela po velmi dlouhou dobu na konci Příčné ulice v Šumperku. V současné době jsou umístěny v části Nové domky, kde jsou součástí nově vytvořené čarodějnické stezky. Drobná stavba se skládá z dvoustupňového soklu, na němž je umístěn čtverhranný sloup, vyrobený z pískovce. Na sloupu stojí kaplice z krupníku⁴³ půlkruhového tvaru s hlubokým výklenkem. Pod výklenkem je vyrytý německý nápis, z něhož lze vyčíst, že kaple byla postavena k větší slávě Boží a Marie 20. října 1699. Konec textu však nelze spatřit, protože je překryt betonovou skořepinou. Pod ní by se mohla nacházet část nápisu, kde je uvedeno jméno stavebníka, či možné souvislosti s předcházejícími čarodějnickými procesy. Celá kaplice je kvůli prasklině po celé výšce sepnuta železnými svorníky. Celý sloup je pokryt cementovou maltou a povrchově narušen.

Původně boží muka stála mezi třemi lípami na místě dnešní budovy okresního soudu na dnešní ulici Milana Rastislava Štefánika. Stavba budovy byla započata roku 1902, tedy boží muka byla přenesena někdy krátce před tím. Památka byla umístěna v nevyhovujících prostorách šumperského městského muzea. Mezi lety 1918–1920 byla boží muka zásluhou tehdejšího starosty Gustava Oberleithnera přesunuta na současné místo v Příčné ulici. V této době proběhla i její oprava, při níž získala památka výše zmíněnou betonovou skořepinu. Do výklenku byl vložen obraz Korunování Krista trnovou korunou a na kaplici dvouramenný kříž, z kterého se však do dnešní doby dochovalo pouze torzo.⁴⁴

Tato boží muka byla navržena k zapsání do Státního seznamu nemovitých památek okresu Šumperk. Jedná se vlastně o nejstarší sochařskou, či kamenickou práci na území města Šumperka, výše zmiňovaná boží muka u cesty na Háj se

⁴²TÝŽ, *Půjďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 7, 1995, s. 2.

⁴³Krupník – mastek promíchaný s uhličitanu a chloridy, taktěž zvaný hrnčířský kámen.

⁴⁴D. POLÁCH, *Půjďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 7, 1995, s.2.

totiž nachází na historickém temenickém území. Kvůli nevhodné opravě však od tohoto bylo upuštěno.⁴⁵

MOROVÝ SLOUP NA NÁMĚSTÍ MÍRU, ŠUMPERK (1719)

Morový, či taktéž nazývaný mariánský sloup se nachází na náměstí Míru v Šumperku. Sloup je utvořen z několikastupňového soklu, uzpůsobeného jako schodiště, na nějž navazuje balustráda s čtyřmi sochami. Uprostřed se nachází jeskyně, na ní lze pak na plošině oddělené římsou spatřit další čtyři sochy svatých. Z této plochy se zvedá samotný sloup, který nese vrcholovou sochu Panny Marie. Sochařská výzdoba je součástí nejen vnějšku sloupu, ale také jeho jeskyně. Právě sochy umístěné v jeskyni a na balustrádě patří světcům proti moru. Uvnitř leží sv. Rozálie Palermská. Na balustrádě lze nalézt sv. Šebestiána, jenž je zasažen několika šípy, sv. Františka Xaverského, sv. Karla Boromejského a podle nápisu sv. Bruna, někdy považovaného za Ignáce z Loyoly. U paty sloupu se nachází sv. Josef, sv. Petr, jehož poznáme dle charakteristického klíče, papež Řehoř XII. a sv. Jan Nepomucký. Na vrcholu sloupu je umístěna socha Immaculaty, tedy Panny Marie Neposkvrněného početí. Můžeme zde nalézt pro toto zpodobnění typické atributy, měsíc jako výraz čistoty a zeměkouli ovinutou hadem jako zpodobnění prvního hříchu. Na spodní části sloupu se nachází latinský nápis s chronogramem, v překladu: „Po porážce/ šiků smrti/ božské/ panně/ občané/ tohoto města od moru/ uzdravení společným úradkem/ vyzdvihli.“ O něco níže je vytesána schránka s relikvií a cínovou tabulkou se jmény tehdejších zástupců města a také místních dominikánů.

Morová epidemie v Šumperku proběhla v letech 1714 a 1715, již v této době se rozhodli měšťané o stavbě morového sloupu. Stavba však byla z důvodů nedostatku financí slavnostně zahájena až 17. června 1718. Socha Panny Marie byla na sloup umístěna 17. října 1719, avšak dílo bylo kompletně dokončeno na podzim roku 1720. Sloup vytvořil uničovský zednický mistr, jehož jméno není

⁴⁵ *Tamtéž.*

v současné době určeno. Autorem sochařské výzdoby byl sochař z Olomouce Josef Václav Sturmer.⁴⁶

Morový sloup v minulosti prodělal několik oprav. První dvě opravy nám dokládají pouze letopočty vytesané na sloupu samotném. Proběhly v letech 1783 a 1884 a žádné další informace o nich nejsou známy. Další oprava se uskutečnila v roce 1931, již za dohledu Památkového úřadu v Brně, který stanovil některé podmínky oprav. Mělo být provedeno vytmelení chybějících míst a jejich doplnění kamenem, na odstranění olejových nátěrů mohl být použit louh, ale nebylo povoleno pozlatit roucha, či kvůli staticce vyměnit železnou část u patky sloupu. Práci provedl kamenický mistr Robert Katzer. Náklady na tuto opravu byly 21 229, 20 Kčs. V roce 1958 byly na sloupu provedeny restaurátorské práce J. Urbanem a A. Rozehnalem, kteří sochy očistili, obnovili štukovou výzdobu a opravili sochu sv. Šebestiána, poškozenou pádem ze svého místa. Zásahy byly vyčísleny na 22 000 Kčs.⁴⁷

Další oprava spíše konzervačního charakteru proběhla v roce 1978. Sloup se však postupem času dostal do špatného stavu. Železné části díla chyběly, balustráda se místy rozpadala a povrch kamene byl rozrušen. Největším problémem se však ukázala statika sloupu. V roce 1994 byl proveden ohledně stability odborný posudek. Sloup nesoucí vrcholovou sochu Panny Marie se začal vychylovat, v jeho spodní části byla nalezena trhлина, která vznikla korozí některých kovových součástí. V roce 1994 proběhla taktéž oprava sloupu a to díky daru šumperského rodáka Willyho Daschkeho, jenž věnoval městu na restaurování morového sloupu 10 000 marek.⁴⁸

Poslední velká oprava šumperského morového sloupu proběhla mezi lety 2009–2010 pod vedením restaurátora Jakuba Ďoubala. Sochy byly vyčištěny, byly zde provedeny tzv. odsolovací zábaly, obnoveny byly i malé sochy andělů. Na opravu přispělo také partnerské město Šumperka Bad Hersfeld.

⁴⁶ D. POLÁCH, *Historie mariánského sloupu v Šumperku*, Šumperk 1996, s. 51–53.

⁴⁷ TÝŽ, *K historii morového sloupu*, Kulturní život Šumperka, 8, 1993, s. 5.

⁴⁸ Milena FILIPOVÁ, *Restaurování morového sloupu*. Kulturní život Šumperka, 4, 1994, s. 9.

SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO, RADNIČNÍ ULICE, ŠUMPERK (ASI 1730)

Jedna ze dvou do současnosti dochovaných soch sv. Jana Nepomuckého v Šumperku se nachází v ulici Radniční v těsné blízkosti opěrných pilířů bývalého klášterního kostela Zvěstování Panně Marii. Socha je umístěna na postamentu s úzkým dříkem. Postament je ozdoben na přední straně reliéfem zpodobňujícím svržení Jana Nepomuckého z Karlova mostu do Vltavy. Okolo reliéfu jsou vytesány květinové závěsy a páskové ornamenty. Na zadní části lze nalézt vytesaný rok 1933, datum opravy sochy. Na postamentu stojí samotná socha. Jan Nepomucký je zde vyobrazen v pohybu, má pokrčenou levou nohu a jeho tělo se vytáčí vpravo i vlevo, vše je podpořeno umně zpracovanou drapérií kněžského roucha, jež zachycuje přirozený pohyb, v určitém místě přiléhá k tělu světce, jinde zase povlává ve vzduchu. V pravé ruce drží Jan biret, levou pak svírá na prsou kříž s ukřižovaným Kristem. Výraz v obličeji podtrhují oči upřené k nebesům a pootevřená ústa v modlitbě.

Původně se socha sv. Jana Nepomuckého nacházela v současné době již neexistující Kašparově ulici, tedy mezi dnešními ulicemi generála Svobody a Jiřího z Poděbrad naproti hotelu Praha. Ze svého původního místa byla přemístěna s největší pravděpodobností v roce 1882 při stavbě vodovodu.⁴⁹

Na soše se nenachází kromě data opravy žádné jiné datum, ani nápis, nelze tedy určit přesnou dobu vzniku. Určitým vodítkem můžou být výše zmíněné páskové ornamenty, pro jejichž používání je typické období mezi lety 1720–1740. Doba vzniku se tedy odhaduje kolem roku 1730, vezmeme-li v úvahu určitý čas, než se módní prvky dostaly do okrajových částí zemí. V tomto období se také v Šumperku objevuje moravský barokní sochař Jiří Antonín Heinz. Předpokládá se, že právě tento umělec sochu sv. Jana Nepomuckého vytvořil, protože z doby jeho pobytu je to jediná kamenná památka, která zde byla vytvořena.⁵⁰

⁴⁹ D. POLÁCH, *Půjdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 2, 1995, s. 1.

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 2.

SOUSOŠÍ NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE, JIRÁSKOVY SADY, ŠUMPERK (1756)

Sousoší Nejsvětější Trojice je umístěno v Jiráskových sadech v kaštanové aleji vedoucí ke kostelu sv. Barbory v Šumperku. Sousoší je vztyčeno na dvoudílném soklu jehlanovitého tvaru, na němž jsou kromě nápisů vytesány taktéž reliéfy svatých a drobné dekorativní prvky. Můžeme zde nalézt reliéf sv. Jana Nepomuckého, sv. Josefa, a sv. Šebestiána a Panny Marie Neposkvrněného početí. Po stranách soklu se nacházejí dvě voluty, na nichž původně seděli dva adorující andílci, kteří se již do dnešní doby nedochovali. Samotné sousoší se skládá z Boha trůnícího na oblacích, jenž mezi svými koleny svírá kříž s tělem umučeného Krista a holubice, jež představuje Ducha svatého. Socha Hospodina je oděna do rozevlátého pláště, který je na mnoha místech ostře lámaný. Jeho tvář je dozdobena dlouhým plnovousem, má pevně stisknuté rty a na hlavě papežskou tiáru. Památka je v současné době v nepříliš dobrém stavu, mělo by se uvažovat o jejím restaurování.

Sousoší se nejprve nacházelo u hromadného hrobu zemřelých za morové epidemie mezi lety 1714–1715. Jednalo se o dnešní křižovatku před budovou poštovního úřadu na ulici Generála Svobody. V rozmezí mezi lety 1886 a 1902 bylo sousoší přemístěno do prostoru křižovatky Okružní a Žerotínovy ulice, odkud bylo přeneseno na současné místo.⁵¹

O letopočtu stavby se lze dozvědět z několikařádkových nápisů, které jsou proloženy zvýrazněnými písmeny tvořícími chronogram 1756. Chronogram je možné nalézt na přední a zadní straně soklu. Z textu lze vyčíst i stavebníky sousoší, jedná se o Johanna Kaspara Langeru a jeho manželku Marii Terezii. Kromě nápisu označující jména stavebníků je podstavec opatřen taktéž prosebnými nápisy k svatým, kteří jsou na podstavci reliéfně zpodobněni. Z jakého důvodu a proč právě v roce 1756 nechali manželé Langrovi sousoší postavit, není v současné době známé.

⁵¹ TÝŽ, *Přijdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 2, 1995. s. 2.

SOCHA EVANGELISTY JANA, HUSITSKÁ ULICE, ŠUMPERK (1768)

Socha Evangelisty Jana se nachází v Husitské ulici za pasáží obchodního domu. Podstavec sochy je několikastupňový s dřikem zdobeným volutovými křídly. Na dřiku je vytvořen nápis, jež tvoří věta z Janova evangelia. Samotná pískovcová socha se nachází na podstavci a je zobrazena anatomicky zdařile v mírném záklonu trupu a hlavy. Drapérie zde působí spíše tvrdým a těžkým vzhledem skládaného roucha. U jeho nohou se nachází orel, atribut Jana Evangelisty.

Socha Evangelisty Jana se původně nacházela v Husitské ulici. Mezi lety 1908–1909 byla o několik metrů posunuta při stavbě vily Marie von Oberleithnerové, kdy byl pro sochu architektem připraven výklenek v plotu. Z jakého důvodu byla socha postavena právě zde, lze pouze uvažovat. Na tomto místě probíhala dříve ulice Skřivánčí, jež spojovala město Šumperk s údolím Desné. Také je blízko původního umístění sochy odhaleno pohřebiště zemřelých na mor.⁵²

Socha Evangelisty Jana byla vytvořena společně se třemi sochami evangelistů. Podle tradice měly být sochy vytvořeny v roce 1766 za finance ze závěti tkalcovského mistra Franze Bittnera a Anny Marie Bittnerové. V archivních materiálech lze však nalézt reverz z května 1768,⁵³ v kterém se primátor Christian Josef Heinrich spolu s radou města zavazují na věčné časy a náklady městské pokladny sochy evangelistů zachovat. Dále se zde uvádí, že byly vytvořeny z peněz Bittnerových, ale finance postačovaly pouze na vytvoření soch, nikoli již na jejich údržbu. Proto městští radní sepsali reverz, díky kterému mohly být sochy postaveny. V reverzu je taktéž doslovně uvedeno, že práce na sochách započala v roce 1767 a byly dokončeny v době vydání dokumentu, tedy v květnu 1768. Sochy jsou připisovány moravskému sochaři Scherhauffovi, zda je však opravdu vytvořil, není v současné době spolehlivě doloženo.⁵⁴

Všechny čtyři sochy evangelistů byly opraveny do roku 1970, kdy byly umístěny na společném prostranství v ulici Sadová. Rekonstrukci provedli

⁵² TÝŽ, *Půjďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 8, 1995, s. 2.

⁵³ Státní okresní archiv v Šumperku, fond Farní úřad Šumperk (1723–1950), karton 1, i. č. 113.

⁵⁴ D. Polách, *Půjďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 8, 1995, s. 1

akademický sochař Karel Lenhart a kamenosochař Josef Stárek. Socha Evangelisty Jana byla na konci 70. let velmi těžce poškozená při kolizi s nákladním autem. Mimo jiné měla socha ulomenou hlavu a ruku s knihou. Socha byla na žádost odboru školství a kultury Městského národního výboru v Šumperku zařazena do plánu restaurátorských oprav s názvem Díla, jenž existoval díky Českému fondu výtvarných umění v Praze. Restaurována byla plastika v roce 1984 akademickým sochařem Alešem Rozehnalem, který taktéž zrestauroval podstavec sochy za 20 tisíc Kčs. Umístění plastiky zpět na její místo v Sadové ulici proběhlo v roce 1985.⁵⁵

SOCHA EVANGELISTY MARKA, SADOVÁ ULICE, ŠUMPERK (1768)

Socha Evangelisty Marka se nachází v Sadové ulici v Šumperku v blízkosti farního kostela. Socha stojí na děleném podstavci s vystouplými římsami. Na postamentu můžeme z bočních stran nalézt různě hluboké rýhy. Evangelista Marek je zde zpodobněn s pokrčenými nohama a mírně rozpaženými pažemi. Jeho obličej je nakloněn k nebi a drapérie zde působí dojmem těžkého skládaného roucha. Atributem Evangelisty Marka je lev, jenž je zde ztvárněn u světcovy levé nohy. Lev má velmi zvláštní výraz ve tváři, snad ho lze označit za výraz velice naivní.

Původní umístění sochy sv. Marka není v současné době známé. Později byla přenesena do ulice Generála Svobody před dnešní budovu restaurace Pod kaštany. Na své současné stanoviště v Sadové ulici byla přemístěna po generální opravě v roce 1970. Za tvůrce sochy je považován olomoucký barokní sochař Jan Michael Scherhauf.⁵⁶

SOCHA EVANGELISTY LUKÁŠE, SADOVÁ ULICE, ŠUMPERK (1768)

Socha Evangelisty Lukáše stojí v Sadové ulici blízko farního kostela v Šumperku. Postament sochy je kvádrový, bez jakýchkoli nápisů, či reliéfů. Na něm se tyčí samotná socha Evangelisty Lukáše. Světec stojí vzpřímeně, ve své

⁵⁵ Jiří KVAPIL, *Obnova kulturní památky*, Kulturní život Šumperka, 8, 1985, s. 21.

⁵⁶ D. POLÁCH, *Léčivé účinky sochy evangelisty Marka*. Kulturní život Šumperka, 11, 1994, s. 9.

pravé ruce svírá knihu, ruku levou rozpažuje do prostoru s dlaní vzhůru. Sv. Lukáš nehledí směrem k nebi, jako další sochy evangelistů, ale hledí výškově rovně ze svého pohledu mírně napravo. Drapérie působí mnohem dynamičtěji a více lehce než v případě soch evangelistů Jana a Marka. Plastiku na rozdíl od evangelistů dalších již v současné době nedoplňuje žádný atribut.

Socha se původně nacházela pravděpodobně při cestě, která spojovala tzv. Pavlínin dům, dnešní Vlastivědné muzeum v Šumperku se současným autobusovým nádražím. V roce 1834 tam dle katastrální mapy socha stávala. To, že se jednalo s největší pravděpodobností o sochu Evangelisty Lukáše, dokazuje dopis šumperského duchovního olomoucké konzistoři ze dne 16. července 1879⁵⁷. Duchovní v něm konzistoři vysvětluje především informace o povinnostech vedení města Šumperka k sochám evangelistů, k nimž se zavázali reverzem z roku 1768. Dále v něm informuje o tom, že cesta, při které stála socha sv. Lukáše, byla v roce 1875 vzhledem k přestavbě Pavlínina dvora zrušena a došlo ke stržení sochy. Ta pak podle faráře měla být umístěna v zásobovacích stavbách města. Duchovní žádal město o naplnění reverzu z roku 1768, avšak z vedení města mu bylo odpovězeno, že tehdejší purkmistr neměl právo zavazovat své nástupce k povinnostem, jako je tato. V dopise tedy žádá šumperský duchovní o pomoc arcibiskupskou konzistoř v Olomouci. Vyústění sporu není v současné době známé. Víme však, že socha byla později znovu osazena v místech dnešního kulturního domu v ulici Fialově. Při tomto přemístění byl podstavec poškozen a taktéž byl zničen atribut sv. Lukáše okřídlený býk.⁵⁸

SOCHA EVANGELISTY MATOUŠE, SADOVÁ ULICE, ŠUMPERK (1768)

Socha Evangelisty Matouše se nachází na ulici Sadové v Šumperku nedaleko od farního kostela spolu s dalšími třemi sochami evangelistů. Postament sochy je členitý, dvoudílný. Spodní rozsáhlejší část obsahuje volutové prvky a ornamentální reliéfní výzdobu, zakončený římsou uprostřed vyklenutou do půloblouku. Na této části stojí menší prohnutý podstavec, taktéž s volutovými

⁵⁷ SOKA Šumperk, fond Farní úřad Šumperk (1723–1950), karton 1, i. č. 113.

⁵⁸ D. POLÁCH, *Přijďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 9, 1995, s. 1.

prvky. Postava Evangelisty Matouše je zachycena v pohybu, pravá noha je mírně nakročena a noha levá působí jako opěrný bod. Levou rukou drží knihu, ruku pravou má ohnutou v lokti a přiloženou na knize shora, jakoby ji ještě přidržoval. Roucho evangelisty je velmi propracované, ale nepůsobí příliš těžkým dojmem. Z roucha mu vystupuje jeho pravá noha, právě při tom momentu nakročení. Sv. Matouš hledí vzhůru k nebesům a jeho tvář je z velké části zahalena plnovousem. Atributem Evangelisty Matouše je okřídlená bytost podobná andělu, často nazývaná bytostí „apokalyptickou“. Na této soše můžeme onu okřídlenou postavu spatřit ve spodní části sochy, zavěšenou za knihu, kterou Evangelista Matouš drží v rukou. Je zde zpodobněna opravdu jako andělíček s bederní rouškou.

Sochy měly být podle záznamu z roku 1768 rozmístěny na čtyřech světových stranách, částech města.⁵⁹ Socha sv. Matouše se nacházela původně v Bludovské ulici, jež se nachází na západní straně města. Sochy v průvodci výše zmíněné tedy měly opanovat další tři světové strany. Sv. Jan se nacházel v ulici Husitské na straně východní. Prvotní umístění soch sv. Lukáše a Marka však nelze určit. Pozdější umístění sochy sv. Marka na ulici Generála Svobody lze jako umístění na severu, avšak není možné dohledat, kdy se na tomto místě socha sv. Marka objevila. Původní umístění soch čtyř evangelistů v Šumperku je tedy i v současné době nejasné.⁶⁰

KŘÍŽ V JIRÁSKOVÝCH SADECH, ŠUMPERK (1796)

Kříž se nachází v Jiráskových sadech u průčelí kostela sv. Barbory v Šumperku. Kříž stojí na dvoudílném kvádrovitém podstavci a je vyroben z pískovce. Na spodní části podstavce můžeme na přední a zadní straně nalézt latinské nápisy s chronogramem 1795. Na horním díle soklu zaujme především reliéf šumperského městského znaku, jenž je orámován vavřínovým věncem. Pod ním jsou vysekána písmena I. F. L. a letopočet 1796. Kříž samotný je umístěný na kamenné hroudě a působí poněkud disproporčně, oproti podstavci je velmi nízký.

⁵⁹ SOKA Šumperk, fond Farní úřad Šumperk (1723–1950), karton 1, i. č. 113.

⁶⁰ D. POLÁCH, *Přijďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 10, 1995, s. 2.

Dolní část kříže objímá sv. Máří Magdalena, jejíž tvář je obrácena ke Kristu trpícímu na kříži. Před světící jsou umístěny nádoba na vonnou mast a lebka s kostí. Vlastní korpus Ježíše Krista je podstatně menší než socha Máří Magdalény a působí nepatřičným dojmem.

Disproporčnost kříže lze vysvětlit pomocí zřetelného předělu asi v polovině břevna kříže. Kámen je v tomto místě spojen železnými svorkami. Kříž byl tedy s největší pravděpodobností při přemístění poničen a jeho horní část musela být nově zpracována. Tehdejší kameník pak nepřilíš citlivě odhadl velikost kříže a těla Krista.⁶¹

Kříž se původně nacházel pouze pár desítek metrů od místa původního, a to vpravo od vstupu na tehdejší hřbitov, který se okolo kostela sv. Barbory nacházel, na místě současného začátku kaštanové aleje. Poté, co byl na konci 19. století hřbitov zrušen a přilehlé pozemky se měnily na městský park, byla socha přemístěna na místo současné. Předpokládalo se, že autorem díla díky kvalitě bude spíše šikovnější kameník, často se uvažovalo o jeho původu ze vsi Maletín, kde se těžil velice kvalitní pískovec. Ze smlouvy na zhotovení kamenného kříže na hřbitově z roku 1794 je však zřejmé, že dílo vytvořil kamenický mistr Mathias Fischer z Boskovic, který v Šumperku pracoval také na nových kašnách.⁶²

KŘÍŽ ZA MĚSTSKÝM HŘBITOVEM (TORZO), ŠUMPERK (KONEC 18. STOLETÍ)

Torzo kříže se nachází za městským hřbitovem v Šumperku uprostřed polí mezi dvěma kaštany. Samotný kříž s korpusem Krista zde chybí. Stále je zde však možné spatřit pískovcový podstavec. Jedná se o hranolový sokl, který nese podstavec s postranními volutami. Na přední straně soklu je vyryt čtyřřádkový nápis v německém jazyce, který můžeme do češtiny přeložit přibližně takto: „Dopřej Tvůj věčný spánek Ježíši! Po mém posledním utrpení budu útechou usínat s Tebou.“ Na postamentu se pak taktéž z přední strany nachází reliéf Panny Marie Bolestné. Na vrcholku postamentu je umístěn dřevěný provizorní kříž.

⁶¹ TÝŽ, *Přijdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 3, 1995, s. 1.

⁶² *Tamtéž*, s. 2.

Důvod k stavbě kříže můžeme vyvozovat podle názvu jako příslušící k pohřebišti. Kříž se sice nachází blízko šumperského hřbitova, ale ten vznikl až v roce 1885. Památka stávala při staré cestě do Bludova a prvním ředitelem šumperského muzea Franzem Hönigem byla označována jako „hrobníkův kříž“. Někde při této cestě do Bludova na rozhraní katastru bludovského a šumperského se nacházel židovský hřbitov, kde se pochovávali nejen židé, ale také sebevrazi, nepokřtěné děti, či další jedinci, kteří zemřeli nepřirozeným způsobem. Takováto lokace židovských hřbitovů na hranicích katastrů či křižovatkách byla obvyklá. Dříve se také okolnímu prostoru přezdívalo u „Židovských břížek“. Dále může být s tímto místem spojen tzv. „bouřkový kříž“, který měl být dřevěný a železný a na tomto místě postavený v roce 1725 k ochraně před velkými bouřemi, jež město tehdy sužovaly. Tento kříž byl však při některé z následujících bouří zničen.⁶³

Dobu vzniku drobné stavby není možné přesně určit. Podle použité kamenické výzdoby lze odhadovat konec 18. století. Původně se na podstavci nacházel sloup pískovcový, ten byl však někdy v průběhu 19. století zničen a byl nahrazen křížem litinovým, jenž se však již do dnešní doby nedochoval.⁶⁴

KŘÍŽ ZA TEMENICÍ PŘI CESTĚ NA HRABENOV (1818)

Kříž se nachází asi 300 m za Temenicí u silnice na Hrabenov po levé straně. Kříž je vyrobený z pískovce a je poměrně bohatě zdobený. Na hranolovém soklu se nachází dva na sobě položené postamenty, ten horní s pyramidálně se zužujícím dřikem. Na soklu můžeme z přední strany spatřit vyrytý nápis s letopočtem 1818 a jménem stavitele kříže Josepha Weihöniga. Na spodním postamentu je z přední strany umístěn reliéf Panny Marie Bolestné, vlevo sv. Máří Magdaléna klečící na skále s jejími atributy – šperky, jako důkaz její předchozí marnivosti, a důtkami, jež představovaly její pozdější pokoru. Vpravo se pak nachází sv. Josef. Na horním postamentu je reliéf umístěn pouze ze strany přední. Jedná se o sv. Floriána v oděvu římského vojáka, jenž pomocí věder hasí hořící dům. Na soklu a obou postamentech stojí vlastní kříž s korpusem Ukřižovaného

⁶³ TÝŽ, *Přijďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 3, 1996, s. 1.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 2.

Krista a jetelovitým zakončením. Vrcholová socha Krista a reliéfy nejsou příliš kvalitně umělecky zpracovány. Socha Krista má uražená a chodidla a celý kříž není v současné době v příliš dobrém stavu.

Z jakého důvodu byl kříž postaven právě na tomto místě, není úplně zřejmé. Z nápisu na soklu kříže můžeme vyčíst, že byl postaven v roce 1818 Josephem Weihönigem. Tomu patřila usedlost nacházející se nedaleko křižovatky směrem na Hrabenov, tedy nepřilíš daleko právě od popisovaného kříže. Vodítkem k příčině stavby kříže je považován reliéf sv. Floriána, jenž se nachází na čestném místě uprostřed sloupu. Sv. Florián, patron hasičů, který dokáže uhasit jakýkoli požár, může určovat účel kříže jako ochrannou stavbu proti dalším hrozbám požárů. Celá usedlost rodiny Weihönigů byla totiž spálena při likvidaci následků morové epidemie v letech 1714 a 1715. Z rodiny přežil pouze malý chlapec, jehož patrně vnuk, či pravnuk, nechal kříž postavit. Na památku tragédie nechali také obyvatelé Temenice u usedlosti postavit dřevěný kříž, jenž se do dnešní doby nedochoval.⁶⁵

SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO, NERUDOVA ULICE, ŠUMPERK (40. LÉTA 19. STOLETÍ)

Socha sv. Jana Nepomuckého se nachází na levé straně za mostem vedoucím ze Smetanových sadů do Nerudovy ulice. Socha stojí na kvádrovém soklu postaveném na jeho kratší straně, jenž je ukončen římsou. Na přední straně soklu je vytesán český nápis: „Svatý Jene Nepomucký oroduj za nás!“ Vlastní socha stojí ještě na drobné podnožní desce. Sv. Jan Nepomucký je zde ztvárněn staticky, pouze horní polovina jeho těla se naklání k jeho pravé ruce. Světec je oblečen do roucha, jehož záhyby nejsou přílišně skládané a působí tvrdě. Zato je roucho propracováno velmi detailně, příkladem jsou krajkové lemy. Sv. Jan má na pravém rameni položený krucifix s palmovou ratolestí, což jsou jeho atributy. Kolem hlavy světce, která je znatelně oproti tělu menších rozměrů, je umístěna kovová svatozář s pěti hvězdami.

⁶⁵ TÝŽ, *Přijdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 1, 1996, s. 2.

Socha se původně nacházela ve výklenku u Bratrušovského potoka. Podle katastrální mapy Šumperka na současném místě ještě v roce 1834 socha sv. Jana Nepomuckého nestála. V 60. letech již je na Nerudově ulici zaznačena. V dnešní době převažuje názor, že byla socha postavena ve 40. letech 19. století, potažmo někdy po roce 1834. Dříve se však kvůli baroknímu tvarosloví předpokládal vznik sochy v 2. polovině 18. století. K pozdějšímu datu vzniku se však kloní několik pojítek. Jelikož archivní prameny a další historické zmínky o soše svätce nejsou známy, je možné se opřít alespoň o sochařské provedení, které již svojí kvalitou a prvky cele neodpovídá době barokní. Dalším podpůrným tvrzením je pak český nápis, nacházející se na soklu sochy. V 18. století i na počátku století 19. byl český nápis na Šumpersku nemyslitelným, nápis by byl zhotoven v němčině, či v latině. Jan Nepomucký je mimo jiné považován za patrona proti povodním. Povodně město Šumperk hojně postihovaly, jedna z nejhorších proběhla v červnu 1591.⁶⁶

KŘÍŽ U ZÁVĚRU FARNÍHO KOSTELA, ŠUMPERK (1845)

Kříž je umístěn u mohutné věže závěru farního kostela sv. Jana Křtitele v Šumperku. Jedná se o jednoduché dílo, vyrobené z mramoru. Kříž se skládá ze soklu a dvou postamentů, jež jsou od sebe odděleny profilovanými římsami. Na postamentech nenalezneme téměř žádné výtvarné prvky. Sokl z přední strany obsahuje vyrytý letopočet 1845. Na spodním postamentu můžeme vidět z přední strany dvě kovové části, v nichž byla patrně dříve umístěna lucerna. Pouze na horním užším postamentu můžeme nalézt obdélníkový vlys a pět svislých kanelur. Na druhém postamentu je umístěn jednoduchý kříž s plasticky zpracovanou sochou Krista. Nad postavou Krista se na nápisové pásce nachází nápis INRI.⁶⁷ Strohost kříže však jistě neimplikuje nedostatek zručnosti tvůrce, strohost záměrná je pro dobu vzniku stavby typická. V současné době je dřik horního postamentu naprasklý.

⁶⁶ TÝŽ, *Přijdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 7, 1995, s. 2.

⁶⁷ INRI – Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum, v češtině Ježíš Nazaretský, král židovský.

Tento kříž se nachází na místě kříže staršího, který byl již ve 40. letech 19. století ve špatném stavu a musel být nahrazen. Patrně se tehdy jednalo o centrální hřbitovní kříž na hřbitově, který se kolem farního kostela ještě tehdy nacházel. Na stavbu nového kříže získal pomocný kněz Engelbert Müller finanční příspěvky od několika dobrodinců, nejvýznamnějším byl textilní podnikatel Ignaz Seidel. Zhotovitelem kříže byl určen již počátkem roku Stephan Gröger, kamenický mistr z Horní Lipové. Postavu Krista ztvárnil sochař Cyril Kutzer. Památka byla vytvořena z kvalitního mramoru právě z Horní Lipové, ten do Šumperka přivezli na vlastní náklady sedláci z Horní a Dolní Temenice.⁶⁸ Kříž byl slavnostně vysvěcen tehdejším šumperským děkanem Johannem Wachlerem při odpolední bohoslužbě za přítomnosti veškerého místního kléru na svátek Povýšení Svatého kříže, tedy 14. září 1845. Vysvěcovací řeč proslovil již zmíněný pomocný kněz Engelbert Müller.⁶⁹

KŘÍŽ V DOLNÍ TEMENICI U POTOKA (1848)

Tento pískovcový kříž se nachází v Dolní Temenici na pravém břehu potoka Temence poblíž restaurace Zelený strom. Je umístěn v zahrádce obehnané nízkým dřevěným plotem. Spodní část kříže se skládá ze dvou podstavců. Dolní hranolový podstavec je z přední strany opatřen reliéfem Nejsvětější Trojice. Z opačné strany je pak umístěn německý nápis, jenž sděluje, že kříž nechali postavit v roce 1848 Josef a Theresie Kranichovi z Dolní Temenice z domu čp. 99. Na něm se nachází trojúhelníkový empírový štít. Na štít navazuje nízký sokl s volutami a palmetou⁷⁰, z něhož vychází horní postament, který je ukončený prohnutou římsou s mušlí. Na něm je z přední strany umístěn reliéf kalicha s hostií, obilnými klasy a vinnou révou. Vlastní kříž stojí na patce s nápisem: „Dokonáno jest“ a je zakončen jetelovitými zakončeními. Skulptura ukřížovaného Krista je velmi dobře sochařsky zpracována.

⁶⁸ D. POLÁCH, *Přijďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 4, 1995, s. 1–2.

⁶⁹ SOKA Šumperk, fond Farní úřad Šumperk (1723–1950), karton 1, i. č. 113.

⁷⁰ Palmeta – ornament, tvořený pěti, či více na konci zaoblenými nebo zašpičatělými listy, které se vějířovitě rozbíhají vzhůru; podoba s palmovými listy.

O době vzniku kříže nám kromě výše zmíněného německého nápisu na zadní straně dolního postamentu vypovídá taktéž revers z 1. dubna 1848⁷¹ o údržbě kříže v budoucích časech. V něm Terezie Kranichová zavázala sebe a další držitele jejich domu k udržování kříže na věčné časy, v co nejlepším stavu a chránit jej před poškozením. Tento závazek byl taktéž stvrzen zápisem do pozemkové knihy. Z reversu lze vyčíst, že kříž byl dokončen na začátku roku 1848. Za autora skulptury Ukřižovaného Krista je považován maletínský sochař Cyril Kutzer a to na základě výrazných podobností se skulpturou Krista na kříži v závěru farního kostela v Šumperku. Udávají se především podobnosti ve sklonu hlavy, výrazu ve tváři a taktéž pramenů vlasů, které zvláštním způsobem splývají do podpaží. Spodní část kříže lze připsat maletínskému kameníkovi Františku Wankemu, jenž s Kutzerem na stavbách často spolupracoval.⁷²

KŘÍŽ V ŽEROTÍNOVĚ ULICI POD ZÁMKEM, ŠUMPERK (ASI 1880)

Kříž se nachází v ústí Žerotínovy ulice do parčíku před bývalým zámkem. Jedná se o pískovcový kříž. Sokl kříže se nachází na dvoustupňovém podstavci. Na něj navazují dva postamenty hranolového tvaru. Spodní postament je rozměrnější než postament horní a můžeme na něm spatřit reliéf Panny Marie Bolestné, zakončený kružbou. Menší horní postament na spodní římse obsahuje nevšední prvek, a to cimbuří. Zde je také umístěn reliéf kalichu s hostií, nad nímž můžeme spatřit vytesaný nápis IHS. Samotný vrcholový kříž je jednoduchý, plastický korpus Krista stojí na malé podnožce. Nad hlavou Ukřižovaného Krista nalezneme nápis INRI.

Kříž se v těchto místech před zámkem nacházel již dlouho před tím, než byl postaven kříž současný. Od roku 1569 byl zámek v majetku šumperských měšťanů a sloužil spíše k hospodářským účelům. Důvod k stavbě kříže na tomto místě bude patrně spojen s protireformací, která byla v Šumperku dosti složitá. Proto se na různých místech města stavěly velké dřevěné kříže, jako znamení, že

⁷¹ SOKA Šumperk, fond Farní úřad Šumperk (1723–1950), karton 1, i. č. 113.

⁷² D. POLÁCH, *Půjďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 11, 1995, s. 1.

se obyvatelé vrátili k římskokatolické víře. Na katastrální mapě z roku 1834 je dřevěný kříž u vstupu do zámku zaznačen.⁷³

Kromě tradičních nápisů IHS a INRI, které se nachází na téměř každém takovémto díle, se na kříži nevyskytuje žádný jiný nápis. Doba vzniku se odhaduje kolem roku 1880, především kvůli novogotickým prvkům, které se na stavbě nacházejí. Jedná se o již výše zmíněnou kružbu a cimbuří. Určit autora kříže je téměř nemožné, práce byla zadána zručnému kamenickému mistrovi, ale jelikož se na svém díle nikde nepodepsal, nelze jej dohledat. Lze však usuzovat, že sochu Ukřižovaného Krista provedl další autor. Největší rozdíly můžeme pozorovat na záhybech roucha Panny Marie Bolestné a na roušce Krista. Kříž byl v roce 1933 opraven šumperským kameníkem Robertem Katzerem.⁷⁴

KŘÍŽ V HORNÍ TEMENICI U ZASTÁVKY MHD (1881)

Kříž je umístěn v Horní Temenici asi 10 metrů od konečné zastávky Městské hromadné dopravy Šumperk. Stojí uprostřed nízké železné zahrádky a je vyroben z pískovce. Tato drobná stavba v sobě kombinuje mnoho prvků, které jsou typické pro určité umělecké slohy. Nejnižší můžeme spatřit hranolovitý sokl s římsami, působící klasicistním dojmem. V jeho dolním rohu na přední straně se podepsal autor kříže: „A. Pirkl in M. Schönberg“. Na něm pak stojí postament, jehož dřív je tvořen oblými prohnutými tvary a je zdoben volutovými motivy a rostlinnou výzdobou s palmetami. Horní římsa postamentu je prolomena do tvaru gotického lomeného oblouku. Na přední straně postamentu můžeme spatřit mramorovou desku s nápisem: „Tedy řekl Ježíš učedníkům svým: Chce-li kdo za mnou jíti, zapřiž sebe sám, a vezmi kříž svůj, a následujž mne.“⁷⁵ Na zadní straně podstavce je umístěn na několika řádcích další nápis, který nám sděluje, že finance pro stavbu kříže poskytli majitelé domu čp. 102 Franz a Anna Schubertovi, ale postavit kříž nechal v roce 1881 až správce těchto financí Josef Schmachtl z čp. 2 z Dolní Temenice. Pod tímto nápisem lze zřetelně spatřit další vyryté řádky, avšak písmena jsou již v současné době nečitelná. Na postamentu se

⁷³ TÝŽ, *Půjďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 8, 1995, s. 1.

⁷⁴ *Tamtéž.*

⁷⁵ Verš z evangelia sv. Matouše (16,24).

nachází ještě další menší hranolový podstavec a na něm teprve vrcholový kříž. Ten vzhledem k velké hmotě všech podstavů působí poněkud subtilním dojmem. Vrcholový kříž je jednoduchý a na něm je upevněn plastický korpus Ukřižovaného Krista. Kříž se v současné době nachází ve velmi špatném stavu, je místy potrhán a sepnut železnými sponami.

Podle nápisu na soklu můžeme autorem kříže určit šumperského kameníka a sochaře Adolfa Pirkla ze Šumperka, který měl ve městě na konci 19. století svou dílnu. Jeho práce je velmi dobře řemeslně zvládnuta včetně postavy Ukřižovaného Krista. Podle Polácha však poněkud postrádá smysl pro proporce, jak jsem již zmínila na příkladu vrcholového kříže, a také pro složení různých romantických motivů a prvků, které přílišně eklekticky spojuje.⁷⁶

KŘÍŽ V DOLNÍ TEMENICI U KAPLE (1883)

Tento kříž z bílého lipovského mramoru se nachází před vstupem do kaple v Dolní Temenici. Skládá se ze soklu, postamentu, na něm menšího podstavce a vrcholového kříže. Na hranolovém soklu lze nalézt podpis autora kříže: „A. Pirkel in M. Schönberg.“ Postament je kvádrového hranolového tvaru se zajímavým lomením jeho horní římsy. Jedná se o modifikovaný klasicistní štít a tento prvek je velmi často využíván při stavbách ve stylu novogotiky. V ploše této římsy patrně býval svatý obrázek. Na přední straně postamentu je vytesán nápis: „Dokonáno jest Otče a svou duši poroučím do Tvých rukou.“ Na zadní straně pak můžeme vyčíst informace o roku vzniku a stavebnících, v roce 1883 jej věnovali k Boží slávě a svaté Rozálii manželé Johann a Barbara Weiserovi z Dolní Temenice čp. 38. Na postamentu je umístěn menší hranolový podstavec a teprve na něm pak stojí samotný vrcholový kříž. Jedná se o jeho jednoduchou variantu. Vrcholový kříž je ve velké míře poškozen necitlivým stržením sochy Ukřižovaného Krista, která se na kříži nepochybně nacházela.

Z nápisů na kříži lze tedy usoudit, že byl postaven v roce 1883 opět Adolfem Pirklem ze Šumperka, či alespoň jeho dílnou. Důvod k stavbě kříže je v tomto případě celkem jednoduché určit, totiž u téměř každého katolického

⁷⁶ D. POLÁCH, *Půjďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 2, 1996, s. 1.

kostela, či větší kaple, se toto zobrazení Ukřižovaného Krista nachází. Žádný konkrétnější význam se zde nespátřuje.⁷⁷

Kříž je velmi úzce spojen se samotnou kaplí v Dolní Temenici. Ta byla postavena koncem léta 1866, jelikož 29. září již byla zasvěcena Svaté rodině Krista.⁷⁸ Kapli nechali postavit manželé Schubertovi, o čemž se lze přesvědčit z litinové desky umístěné nad vchodem do kaple: „Kaple byla postavena k většímu velebení Všemohoucího Boha a slávě Kristovy Svaté rodiny ekonomem Josefem Schubertem a jeho manželkou Annou.“ Do kaple se vešlo asi padesát věřících. V současné době je kaple prázdná.

KŘÍŽ NA TEMENICKÉM HŘBITOVĚ (1886)

Kříž se nachází na hřbitově v Dolní Temenici, je to kříž centrální, vztyčený uprostřed hřbitova, kde symbolizuje budoucí vzkříšení. Památka je vystavěna z lipovského mramoru. Nejnižší část kříže tvoří trojstupňový plint, na němž stojí hranolovitý sokl. Z přední strany soklu je vytesán nápis: „Es ist vollbracht!“⁷⁹ Dále navazuje spodní postament, široký o něco méně než sokl, završený prolamovanou římsou. Na něm je umístěn postament horní, zase o něco štíhlejší a mírně prohnutý, opět zakončený prolamovanou římsou. Přední stranu horního postamentu v nehlubokém výklenku zaujímá reliéf Panny Marie. Na podnožce na římsce stojí samotný vrcholový kříž, který je jednoduchý, bez složitějších zakončení a v poměru k ostatním částem kříže také nepřilíš rozměrný. Vrcholový kříž nese plastiku Ukřižovaného Krista.

Kříž byl postaven v roce dokončení hřbitova, tedy 1886. Stavbu nechali za své finanční náklady postavit manželé Franz a Magdalena Rotterovi z Dolní Temenice domu čp. 37, kteří jej pak darovali obci. Jelikož hradili výdaje tyto manželé, nedochovaly se nám se účty, či další dokumenty, které by mohli prozradit autora kříže. Podle nepřirozeného pololidového provedení kříže, především části reliéfní s Pannou Marií a plastikou Ukřižovaného Krista, lze soudit, že autorem nebyl sochař, ale spíše zručný kamenický mistr. Dílo je

⁷⁷ TÝŽ, *Půjďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 12, 1995, s. 1.

⁷⁸ *Tamtéž.*

⁷⁹ „Dokonáno jest!“ – část verše z Janova evangelia (19, 30).

vystavěno z lipovského mramoru, proto se nejčastěji uvažuje o dílně Heinricha Grögera z Horní Lipové.⁸⁰

Tato drobná stavba vznikla v přímé souvislosti se stavbou nového hřbitova, v jejímž čestném středu se také nachází. Stavba vlastního hřbitova v Temenici byla odsouhlasena v roce 1885. Stavební práce pro hřbitov s obvodovou zdí, domem pro hrobníka a márnici vedl šumperský stavitel Anton Schwestka. Hřbitov byl dokončen koncem května 1886, kdy s největší pravděpodobností byl osazen také centrální kříž.⁸¹

KŘÍŽ NA ŠUMPERSKÉM HŘBITOVĚ (1887)

Tento kříž vyrobený z pískovce stojí na městském hřbitově v Zábřežské ulici v Šumperku. Jedná se o největší kříž na celém území Šumperka a Temenice. Památka stojí na dvoustupňovém plintu, na němž se nachází dvoustupňový hranolový sokl, zadní strana soklu nese podpis dílny, která kříž vyrobila, tedy dílna Melnitzký. Sokl nese spodní postament hranolového tvaru. Zepředu je opatřen deskou, na níž lze nalézt český nápis „Dokonáno jest“. Pod horní prolamovanou římsou je použit tzv. zubořez⁸². Horní postament je mnohem drobnější než postament spodní a využívá oblých linií. Na jeho přední straně je umístěn reliéf kalicha s hostií, vinná réva s hrozny a obilné klasy. Nad horním postamentem se nachází vlastní vrcholový kříž, jenž nese sochu Ukřižovaného Krista a na jeho vrcholku je umístěna nápisová páska s nápisem INRI.

Kříž byl zhotoven a dodán do středu městského hřbitova rok po jeho vzniku v roce 1887. Zhotovení památky bylo svěřeno olomoucké sochařské dílně Ernsta Melnitzkého, jež vypracovala a městu předložila tři varianty velikosti kříže. I přes jeho až monumentální současnou podobu byla vybrána varianta střední.⁸³

Kříž je velmi těsně spjat s celým areálem šumperského hřbitova. Městský hřbitov v Zábřežské ulici vznikl v roce 1866, kdy byly zakázány pohřby na

⁸⁰ D. POLÁCH, *Půjdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 6, 1995, s. 2.

⁸¹ *Tamtéž*, s. 1.

⁸² Zubořez – ozdobný pás pravidelných kvádrů a mezer na spodní straně kamenné římsy.

⁸³ D. POLÁCH, *Půjdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 1, 1996, s. 2.

někdejší hřbitově u kostela sv. Barbory. V tomto roce však vznikla pouze dolní část současného městského hřbitova. Další úpravy z důvodu nedostatku místa proběhly v roce 1898, kdy byla přistavěna horní část hřbitova, a vzniklo dalších asi 700 hrobových míst. Monumentálnější je část dolní. Její návrh vytvořil architekt Karl Seidl. Hlavní vstup na hřbitov je velmi propracovaný, tvoří jej velká vstupní brána pro vozy a po každé straně jedna branka pro pěší. Kromě centrálního kříže, je možné na hřbitově nalézt další sochařské památky, jako jsou honosné hrobky šumperských podnikatelů.⁸⁴

KŘÍŽ V HORNÍ TEMENICI U KAPLE (1896)

Mramorový kříž se nachází u kaple v Horní Temenici. Kříž stojí na dvoustupňovém plintu a je tvořen soklem, dvěma postamenty, patkou a samotným vrcholovým křížem. Na soklu je vyryt nápis vybízející lid k modlitbám. Dolní postament nese na přední straně v nehlubokém výklenku, který je orámován vinnou révou s hrozny, reliéf Bolestné Panny Marie. Na zadní tohoto postamentu je vytesán nápis, jenž sděluje, že kříž k Boží slávě a svaté matce Anně nechala v roce 1896 postavit Anna Urbanová z Horní Temenice čp. 12–88. Pod ním nalezneme nápis ještě jeden, ten nám říká, že byl kříž v roce 1932 renovován zásluhou manželů, kteří zde ale nechali vyrýt pouze své iniciály, které nelze úspěšně identifikovat: „E. u. M. Tsch. – R.“ Na dřívku horního menšího postamentu je z přední strany umístěn reliéf kalicha s hostií, stejně jako u Bolestné Panny Marie orámován vinnou révou s hrozny. Vrcholový kříž stojící na drobné patce je jednoduchý, pouze zakončení břevna jsou vytvořeny patrně jako velmi silně stylizovaná jetelovitá zakončení. Socha Ukřižovaného Krista stejně jako u kříže u dolní temenické kaple chybí.

Z nápisu na zadní straně kříže lze určit, že byl kříž postaven v roce 1896 na popud Anny Urbanové z Horní Temenice. Kříž byl zhotoven taktéž v dílně Pirklově opět jako u kaple dolní, ale v této době již dílna patřila Ignáci Peciválovi. Oba kříže tedy byly vytvořeny ve stejné dílně, ale jiným člověkem, což je nejlépe

⁸⁴ *Tamtéž*, s. 1.

patrné z reliéfů Bolestné Panny Marie, které se nachází na obou křížích a jsou rozdílné.⁸⁵

O kapli v Dolní Temenici, u které kříž stojí, nelze dohledat příliš mnoho informací. Víme, že zde stála již nějakou dobu před stavbou kříže tedy rokem 1896. Nachází se na ní jeden zajímavý dekorativní prvek. Jedná se o boží oko, umístěné ve štítě, které se nachází spíše na stavbách lidové architektury v okolí Šumperka pak již od 20. let 19. století.⁸⁶

ZANIKLÉ PAMÁTKY

Na následujících stranách lze nalézt přehled památek již zaniklých, o kterých se však dochovaly alespoň základní informace.

KŘÍŽ U KŘÍŽOVATKY NA HRABENOV V TEMENICI

Dřevěný kříž s plechovou stříškou dle popisu pamětníků stával mezi dvěma lípami v Temenici u křižovatky na Hrabenov. Má se jednat o kříž postavený vesničany po morové epidemii a výše popisované tragédii rodiny Weihönnigů, kdy z celé velké usedlosti přežil pouze jeden chlapec. V současné době se tam však nachází pouze jedna z lip. Kříž podle svědectví paní Urbánkové v roce 1962 podlehl větrnému počasí a skácel se. V tehdejší době u něj byla i autobusová zastávka.⁸⁷

KŘÍŽ NA NÁROŽÍ LUŽICKOSRBSKÉ A LANGROVY ULICE, ŠUMPERK

Kříž stával na nároží ulic Lužickosrbské a Langrovy v Šumperku před čelní stěnou dvoupatrového domu, který už taktéž zanikl. Torzo kříže se dochovalo a nachází se v současné době na podlaze kněžiště za oltářem kostelíku sv. Barbory. Zachoval se především vrcholový kříž s velmi propracovanou plastikou Ukřižovaného Krista se skloněnou hlavou a velmi detailně propracovanou bederní rouškou. Nachází se tam taktéž datum vzniku kříže 1848, které nám je časově řadí ke kříži v závěru farního kostela v Šumperku z roku 1845

⁸⁵ TÝŽ, *Půjdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 12, 1995, s. 2.

⁸⁶ *Tamtéž.*

⁸⁷ TÝŽ, *Půjdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 6, 1996, s. 1.

a kříži v Dolní Temenici u potoka z roku 1848. Tyto tři kříže k sobě řadí nejprůkazněji mimo dobu vzniku sochařské zpracování plastického korpusu Ukřižovaného Krista. Jeho modelace si je v mnoha ohledech velmi podobná a téměř vylučuje možnost různých autorů sochy. Na základě určeného autorství stojících křížů lze tedy považovat maletínského sochaře Cyrila Kutzera. Torzo sochy se nyní nachází na nepříliš vhodném místě, nabízí se úvaha o jeho přesunutí, či jak nabízí Drahomír Polách osazení na zdi kostela.⁸⁸

KŘÍŽ V ULICI JIŘÍHO Z PODEBRAD, ŠUMPERK

V ulici Jiřího z Poděbrad byly postaveny kamenné kříže dva. Kde přesně se nacházely, není možné v současné době určit a žádné jejich části se nedochovaly. Jeden z nich měl vzniknout kolem roku 1840.⁸⁹

KŘÍŽ U JIRÁSKOVÝCH SADŮ, ŠUMPERK

Tento dřevěný kříž stával ještě po druhé světové válce na začátku 50. let 20. století na okraji Jiráskových sadů. Byl postaven na památku morové epidemie, jak lze vyčíst z nápisu, který byl na kříži umístěn: „... k památce na ty, kteří v srpnu roku 1717 zemřeli v Šumperku na mor a jejichž těla zde leží pohřbena“. Nacházel se totiž na místě společných hrobů, kam byli zahynuvší při morové epidemii pohřbíváni. Jedná se o oblast dnešní Kozinovy ulice, společně s probíhající ulicí Husitskou a okrajem již zmiňovaných Jiráskových sadů. Do současné doby se z kříže nic nedochovalo.⁹⁰

SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO, TEMENEC, ŠUMPERK

Socha sv. Jana Nepomuckého stávala v hlubokém výklenku domu u mostu přes Temenec poblíž dnešního panelového domu nazývaného „Hokejka“ poblíž hokejového stadionu. Na soklu sochy se nacházely tři vysoké reliéfy, zpodobňující sv. Jana Nepomuckého ve zpovědnici, před králem a v okamžik smrti při svržení z mostu. Žádný letopočet ani nápisové části se na soše

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 2.

⁸⁹ *Tamtéž*.

⁹⁰ *Tamtéž*, s. 1.

nenacházely. Důvody k stavbě mohly být dvojí. Buď měla památka souvislost s některou z mnoha povodní, které Šumperk v minulosti postihly, jelikož sv. Jan Nepomucký je jedním z hlavních patronů proti povodním. Avšak je také považován za ochránce proti moru, drobná stavba tedy mohla být i odezvou morové epidemie z roku 1714. Navíc v blízkosti zmíněného mostu měl být internován jeden občan morem nakažený. Socha byla zničena v roce 1961, s největší pravděpodobností úmyslně.⁹¹

KŘÍŽ NA NÁMĚSTÍ MÍRU NAPROTI RADNICI, ŠUMPERK

Naproti radnici na náměstí Míru stával velký kříž u vjezdu do domu bývalé vinárny, které se podle kříže říkávalo „U Pánbíčka“.⁹²

KŘÍŽ V LANGROVĚ ULICI, ŠUMPERK

Dřevěný kříž byl umístěn před dnešním hotelem a restaurací Koruna v Langrově ulici. Později byl uložen v muzeu.⁹³

BOŽÍ MUKA V ULICI LIDICKÉ, ŠUMPERK

Boží muka se nacházela v ulici Lidické v místech dřívějších městských lázní. I když se do současnosti nedochovaly, okolní ploše se říká „bílá muka“.⁹⁴

BOŽÍ MUKA V ULICI U SANATORIA, ŠUMPERK

V ulici u Sanatoria stávala boží muka v místě současného domova pro seniory. Jedná se o někdejší šibeniční vršek, kde patrně stávala ve společnosti šibenice.⁹⁵

⁹¹ *Tamtéž*, s. 2.

⁹² *Tamtéž*, s. 1.

⁹³ *Tamtéž*, s. 2.

⁹⁴ TÝŽ, *Přijďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 7, 1995, s. 1.

⁹⁵ *Tamtéž*.

BOŽÍ MUKA NA KŘIŽOVATCE ULIC UNIČOVSKÉ A ČIČÁKOVY, ŠUMPERK

Boží muka na křižovatce ulic Uničovské a Čičákovy byla postavena na přání Kašpara Sattlera, jenž byl odsouzen k smrti za čarodějnictví v roce 1683. Jednalo se o čtyřhranná sloupová muka s letopočtem 1684, v jejichž kapličce byla umístěna dřevěná plastika Piety, která se dnes nachází v šumperském muzeu. Muka podlehla autohavárii v 60. letech 20. století a zmizela.⁹⁶

BOŽÍ MUKA, UMÍSTĚNÍ NEDOHLEDÁNO, ŠUMPERK

Ještě jedna další boží muka v Šumperku stávala. Nelze však dohledat jejich umístění. Patřila však patrně do typu sloupových muk zakončených kapličkou a byla vytvořena v souvislosti s čarodějnickými procesy v Šumperku.⁹⁷

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 2.

⁹⁷ *Tamtéž*, s. 1.

4 PROHLÍDKOVÉ TRASY

Následující prohlídkové trasy, zabývající se drobnými církevními památkami, by mohly být vedeny místním turistickým centrem jako doplnění k již stávajícím nabízeným prohlídkovým okruhům.

Průvodcovský výklad může být upraven na základě složení skupiny návštěvníků, či na jejich individuální přání. Například je možné zaměřit se více na architektonickou stránku, či historické souvislosti, které se dají z jednotlivých památek vyčíst. Také je možné zkombinovat výklad s informacemi o historii města, či dalších stavbách, jež bude procházková trasa míjet.

NA SKOK K ŠUMPERSKÝM DROBNÝM CÍRKEVNÍM PAMÁTKÁM

Tato prohlídková trasa je spíše nenáročnou procházkou v délce přibližně hodina až hodina a půl. Je možné ji absolvovat v každém ročním období i v každém počasí, nejlépe však na jaře či v létě bez deště. Jedná se téměř v celé délce o kratší pěší přesuny mezi jednotlivými památkami především rovinatými úseky. Z důvodu nepříliš náročných podmínek trasy je vhodná pro turisty, kteří mají na prohlídku města vymezený pouze kratší časový úsek, či seniory, jimž jejich zdravotní stav nedovoluje náročnější pochůzky, a také děti, které svoji pozornost zatím nedovedou soustředit po příliš dlouhou dobu. Procházka je vhodná pro malé skupinky turistů, stejně jako rozsáhlejší zájezd zhruba do počtu 40 osob. Více osob by již vytvořilo příliš velkou skupinu, která by se v místních uličkách nesnadno pohybovala, a průvodce by nemohl zajistit, aby každý z účastníků dobře slyšel výklad.

V průběhu této procházkové trasy si skupina prohlédne drobné církevní památky, které se nacházejí v centru města, či jeho pěšky jednoduše dosažitelném okolí. Bude se jednat o několik soch, křížů, jedno sousoší a také morový sloup. Jednotlivé body procházky spojují také zásadní sakrální památky rozsáhlejšího charakteru – což jsou kostely sv. Jana Křtitele, Zvěstování Panně Marii a sv. Barbory, a také centrální náměstí Míru.

Procházková trasa začíná u farního děkanského kostela Sv. Jana Křtitele na Sadové ulici, kde se skupina sejde před jeho vchodem. Po přivítání skupiny

následuje stručný úvod do historie města. Poté se skupina přesune k závěru kostela, kde pod jeho mohutnou věží shlédnou první drobnou církevní památku, a to kříž z roku 1845.⁹⁸ Hned v sousedství farního kostela před farou taktéž v Sadové ulici si návštěvníci prohlédnou sochy evangelistů z roku 1768. Zde je možné se zmínit o tehdejší podobě města, kdy podle tradice měly být sochy umístěny na čtyřech světových stranách na koncích tehdejšího města Šumperka.⁹⁹ Dále se pokračuje Zámeckou a Kladskou ulicí (200 m) do ulice Radniční k bývalému klášternímu kostelu Zvěstování Panny Marie, kde se v blízkosti pilířů jeho závěru nachází socha sv. Jana Nepomuckého z 30. let 18. století. Zde je možné zmínit kromě informací o soše samotné, také některá fakta o sv. Janu Nepomuckém. Důležité pro stavbu sochy jsou především patronské okruhy Jana Nepomuckého. Je považován za patrona proti povodním, které se v minulosti Šumperka často objevovaly. Dále je možné zde vsunout informace o historii, či architektonické podobě bývalého dominikánského kláštera a jeho kostela Zvěstování Panny Marie, u kterého se skupina nyní nachází.¹⁰⁰ Pokračuje se Sadovou ulicí dále na náměstí Míru, kde se nachází největší z drobných církevních památek, které lze v Šumperku nalézt, a to Morový, či mariánský sloup z roku 1719. V souvislosti s ním je vhodné zmínit se o morové epidemie z roku 1715, jež byla přímou příčinou stavby morového sloupu.¹⁰¹ Na náměstí se nacházejí další zajímavé stavební památky, jako je kupříkladu radnice, o níž je možné se taktéž zmínit.¹⁰² Z náměstí Míru se skupina vydá k poslední zastávce této procházkové trasy k Jiráskovým sadům. Z náměstí se pustí Starobranskou ulicí, která končí na ulici Generála Svobody, tou bude pokračovat napravo, po pár metrech odbočí doleva na ulici Kozinovu, na kterou navazují Jiráskovy sady

⁹⁸ Informace, které je možné využít k výkladu o každé z drobných církevních památek, je možné nalézt ve třetí kapitole. Informace o historii Šumperka lze nalézt například v: Hana JARMAROVÁ, *Šumperk*, Litomyšl 2009, s. 5–31.

⁹⁹ D. POLÁCH, *Půjďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 8–10, 1995.

¹⁰⁰ Informace ke klášteru a přilehlému kostelu například z: D. POLÁCH, *K historii dominikánského kláštera a zejména kostela Zvěstování p. Marie, který se otevírá veřejnosti*, Kulturní život Šumperka, 3, 2005, s. 2–4.

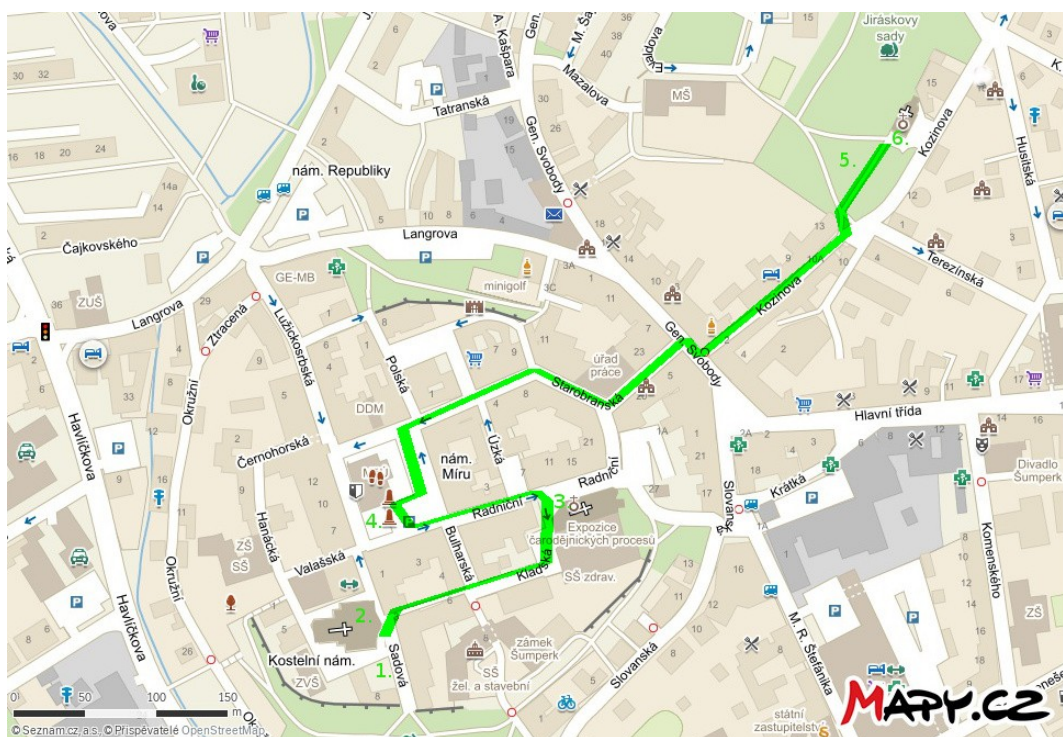
¹⁰¹ Informace o morové epidemii: D. POLÁCH, *Mor v Šumperku v roce 1714*, Kulturní život Šumperka, 7, 1993, s. 10–11.

¹⁰² Informace o radnici: Zdeněk DOUBRAVSKÝ, *Stará radnice*, Kulturní život Šumperka, 3, 2002, s. 2–3.

(celková délka přechodu asi 550 m). Nedaleko od vstupu do Jiráskových sadů se nachází Sousoší Nejsvětější Trojice z roku 1756. Zde je vhodné promluvit také o přemísťování soch, možné popsat na příkladu tohoto sousoší.¹⁰³ Další drobnou církevní památku nalezneme u kostela sv. Barbory při přesunu o několik metrů dále kaštanovou alejí, jedná se o kříž stojící vedle vchodu do kostela z roku 1796. Je možné se zde zmínit o samotném kostelu sv. Barbory a hřbitově, který se kolem něj v minulosti nacházel.¹⁰⁴ Zde po rozloučení se se skupinou návštěvníků procházková trasa končí. Pokud se jedná o větší organizovaný zájezd a ve městě se nevyznají, je možné je odvést k strategickému místu, či k jejich dopravnímu prostředku.

¹⁰³ Informace viz 3. kapitola

¹⁰⁴ Informace o kostele sv. Barbory a okolním hřbitově: Hana JARMAROVÁ, *Šumperk*, Litomyšl 2009, s. 34. D. POLÁCH, *Šumperské hřbitovy a pohřebiště*, Krok, 4, 2012, s. 33–37.

Vysvětlivky:

1. Sochy evangelistů
2. Kříž v závěru farního kostela sv. Jana Křtitele
3. Socha sv. Jana Nepomuckého
4. Morový sloup
5. Sousoší Nejsvětější Trojice
6. Kříž u kostela sv. Barbory

Mapa č. 1. Procházkový okruh Na skok k šumperským drobným církevním památkám. Zdroj: www.mapy.cz, úpravy provedla autorka práce.

VELKÝ OKRUH PO ŠUMPERSKÝCH DROBNÝCH CÍRKEVNÍCH PAMÁTKÁCH

Tento okruh v závislosti na způsobu dopravy mezi jednotlivými památkami trvá asi 2 až 4 hodiny. Nejvhodnější období pro tuto trasu je především na jaře, v létě, či za brzkého podzimu. Z důvodu délky a náročnosti okruhu není doporučena pro děti a osoby s omezenými možnostmi pohybu. Vše záleží na volbě dopravního prostředku, kterým se bude skupina přesunovat na jednotlivé zastávky trasy. Za nejvhodnější lze považovat silniční kola, s nimiž se návštěvníci nejjednodušeji přemístí. Další možností je u organizovaných skupin použít autobus, pokud s nějakým přijeli. Případně jestliže se jedná o návštěvníky turisticky zdatné, je možné vzdálenost překonat pěšky. Poslední možností je využít služby místní hromadné dopravy. Skupinu může tvořit 3 až 35 osob (při cyklistické výpravě 20), při větším počtu by průvodce nebyl schopen zajistit kvalitní přísun informací všem účastníkům prohlídky.

Tato prohlídková trasa spojuje téměř všechny drobné církevní památky na katastrálním území Šumperka. Začíná v Temenici, odkud pokračuje do centra města a končí u městského hřbitova ve směru na obec Bludov. Na trase se nachází kromě kostelů a náměstí v centru města, taktéž obě kapličky v Temenici a oba hřbitovy – městský i Temenický. Na přání návštěvníků je možné na okruhu udělat různé dílčí úpravy.

Skupina se sejde u konečné stanice Městské hromadné dopravy v Horní Temenici, odkud prohlídková trasa začíná. Průvodce zde po přivítání návštěvníků může říci něco o historii Horní a Dolní Temenice, která je dnes součástí města Šumperk.¹⁰⁵ Hned u této zastávky se nachází první drobná církevní památka, a to kříž z roku 1881.¹⁰⁶ K další z nich je nutné se přesunout po ulici Bohdíkovská směrem k Dolní Temenici (asi 1200 metrů),¹⁰⁷ kde se u kaple v Horní Temenici nachází kříž z roku 1896. Zde je vhodné říci něco o samotné kapli.¹⁰⁸ Od kaple se skupina přesune dále ulicí Bohdíkovskou až na křižovatku s ulicí Temenickou, po

¹⁰⁵ Informace o Temenici například: Miloš, MENZER, *Vlastivěda Šumperského okresu*, Šumperk 1993.

¹⁰⁶ Informace o jednotlivých drobných církevních památkách lze nalézt ve 3. kapitole práce.

¹⁰⁷ Veškeré přesuny jsou srozumitelně zaznačeny v příložené mapě č. 2 a č. 3.

¹⁰⁸ Informace o kapli: D. POLÁCH, *Přijďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 12, 1995, s. 1.

níž se vydá ke kříži z roku 1848, který se nachází u potoka Temence (asi 1400 m). Dalším přesunem po ulici Temenické a asi po 400 metrech odbočením vlevo na ulici Anglickou se návštěvníci dostanou k Temenickému hřbitovu (celkem 1050 m). Na hřbitově se nachází centrální kříž z roku 1886 a je zde možné pohovořit právě o tomto hřbitově.¹⁰⁹ Z hřbitova skupina pokračuje asi dalších 500 metrů po ulici Anglické ke kapli v Dolní Temenici. Před ní je umístěn kříž z roku 1883. Zde je opět možné krátce pohovořit o kapli, u které se skupina nachází.¹¹⁰ Nyní se z Temenice návštěvníci přemístí do centra města k farnímu kostelu sv. Jana Křtitele ulicemi Temenickou, Langrovou a Lužickosrbskou (asi 1100 m). Zde je vložen celý kratší procházkový okruh Na skok k Šumperským drobným církevním památkám (celkem trasa asi 800 m).¹¹¹ Tento okruh končí v Jiráskových sadech, odkud se skupina přesune ulicemi Husitskou, Hlavní třídou, Krátkou a Slovanskou do Smetanových sadů, jimiž projde na ulici Nerudovu (celkem 900 m), kde se nachází hned za mostem Socha sv. Jana Nepomuckého ze 40. let 19. století. Zde můžeme upozornit na její umístění u vody s ohledem na Jana Nepomuckého jako světce chránícího město před povodněmi. Dalším cílem je Šumperský městský hřbitov, k němuž se skupina dostane ulicemi Nerudovou a ulicemi Zábřežskou (cca 1800 m). Na Šumperském hřbitově se nachází monumentální centrální kříž z roku 1886. Je zde možné povyprávět celkově o pohřbívání ve městě, o městském hřbitově¹¹², nedalekém hřbitově židovském¹¹³, ten se nachází v blízkosti městského hřbitova a v případě zájmu je možné se tam zajít podívat. Na tomto místě prohlídka velkého okruhu končí. Pokud se jedná o prohlídku cyklistickou, či s vlastním autobusem je možné trasu ještě prodloužit o zajížděku k tzv. švédskému sloupu – tedy božím mukám z roku 1683.¹¹⁴ A to zpět Zábřežskou ulicí až na křižovatku s ulicí Alšovou a poté na ulici Bludovskou, tou lze pokračovat asi 300

¹⁰⁹ Informace o hřbitově v Temenici: D. POLÁCH, *Šumperské hřbitovy a pohřebiště*, Krok, 4, 2012, s. 33–37.

¹¹⁰ Informace o kapli: D. POLÁCH, *Přijďte-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, 12, 1995, s. 2.

¹¹¹ Informace o kratší procházkové trase jsou umístěny o několik stran výše.

¹¹² Informace o městském hřbitově: D. POLÁCH, *Šumperské hřbitovy a pohřebiště*, Krok, 4, 2012, s. 33–37.

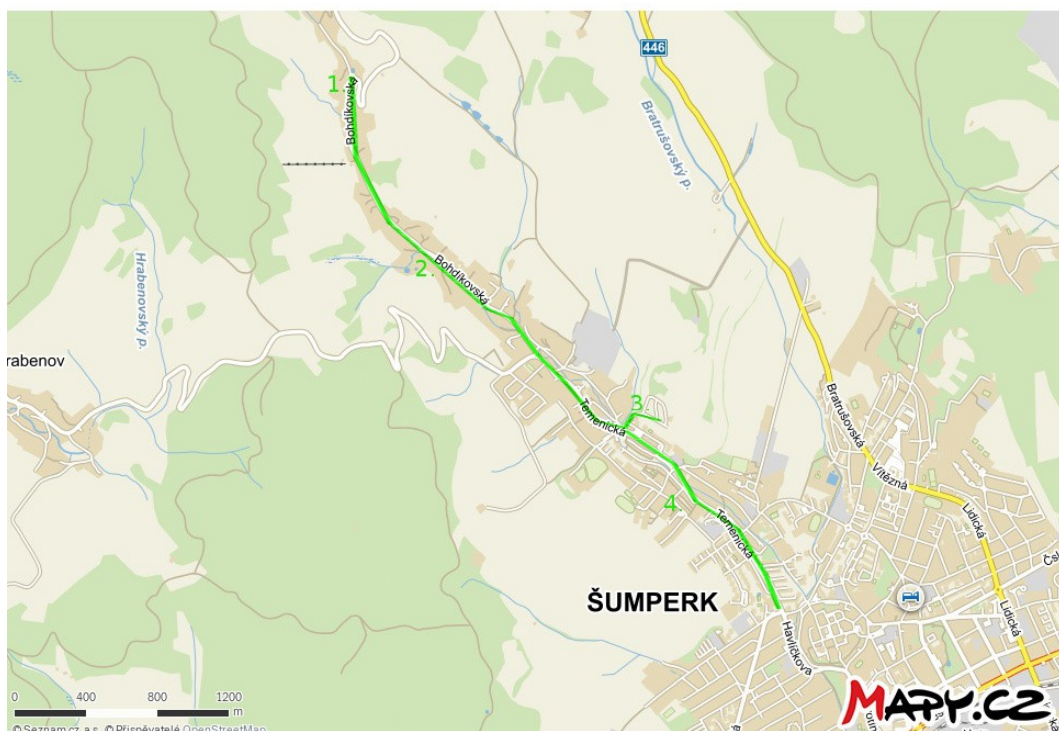
¹¹³ Informace o hřbitově židovském: *Židovský hřbitov v Šumperku*, Kulturní život Šumperka, 9, 1999, s. 6–7.

¹¹⁴ Prodloužení k tzv. švédskému sloupu bude možné poté, až se sloup navrátí na své původní místo.

m směrem na Háj po žluté turistické stezce, blízko níž se boží muka nacházejí. Ta zde vznikla na památku čarodějnických procesů, které zde v širokém okolí probíhaly a zasáhly mnoho šumperských i temenických rodin. Výklad zde může obsahovat informace přímo o donátorech těchto muk, kteří byli s čarodějnickými procesy spojeni,¹¹⁵ stejně tak i celkově o procesech na Šumpersku.¹¹⁶ Zde prohlídka končí, cyklisti mohou popřípadě sami vyjet na nedaleký vrch Bludoveček.

¹¹⁵ Informace o tzv. švédském sloupu: D. POLÁCH, *Znáte tzv. Švédský sloup?*, Kulturní život Šumperka, 7, 1994, s. 7–8.

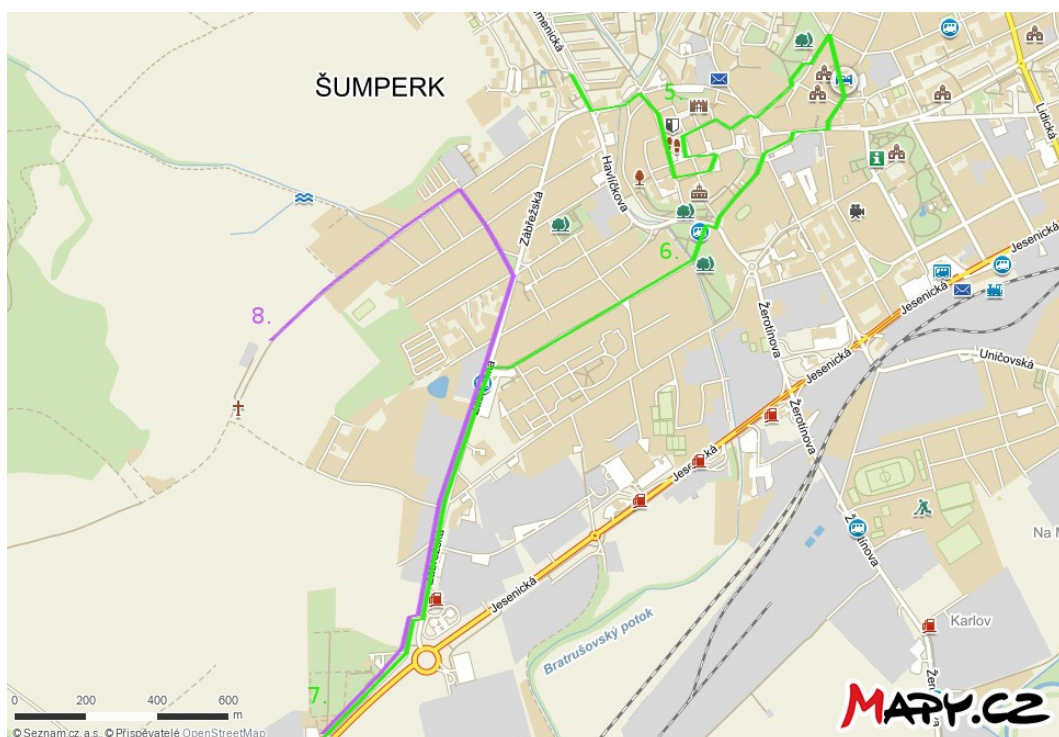
¹¹⁶ Informace o čarodějnických procesech: František SPURNÝ, *Severomoravské čarodějnické procesy*, Vlastivědné zajímavosti, 224, 1987, s. 1–4.

Vysvětlivky:

1. Kříž z roku 1881 u zastávky MHD.
2. Kříž u kaple v Horní Temenici
3. Kříž na hřbitově v Temenici
4. Kříž u kaple v Dolní Temenici

Mapa č. 2 – 1. část prohlídkového okruhu Velký okruh po Šumperských drobných církevních památkách, Temenice. Zdroj: www.mapy.cz, úpravy provedla autorka práce.

Vysvětlivky:

5. Centrum města (popsáno v procházkovém okruhu včetně mapy).
6. Socha sv. Jana Nepomuckého na Nerudově ulici.
7. Kříž na městském hřbitově
8. Boží muka – tzv. švédský sloup (k nim fialová trasa)

Mapa č. 3 – 2. část Velkého okruhu po Šumperských drobných církevních památkách, centrum + hřbitov. Zdroj: www.mapy.cz, úpravy provedla autorka práce.

ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo zmapování a popis drobných církevních památek na katastrálním území Šumperka.

Na vymezeném prostoru se v současné době nachází 21 zkoumaných objektů. Při zhodnocení na ně bylo nahlíženo ze tří úhlů pohledu. Nejprve podle druhu památky, poté z hlediska jejich umístění ‚in situ‘, či přenesení na místa jiná, a nakonec vzhledem k jejich stáří. Bylo zjištěno, že se zde nachází 11 křížů, 6 soch a 1 sousoší, 2 boží muka a 1 morový sloup. 12 památek se nachází na svém původním místě, 9 jich bylo jednou, či několikrát přemístěno. V této části byly také zhodnoceny památky zaniklé, jichž lze v současné době evidovat 10 (5 křížů, 4 boží muka a 1 sochu Jana Nepomuckého). Zajímavé informace přineslo srovnání památek z hlediska doby jejich vzniku. Jedná se o 2 památky ze 17. století, 9 památek z 18. století a 10 ze století 19. I přes fakt, že je 17. století považováno za dobu velmi vypjaté zbožnosti, můžeme zde z této doby evidovat pouze dvě památky (v obou případech se jedná o boží muka). Možné vysvětlení lze nalézt v několika událostech z historie města: velká část obyvatel města byla protestantského vyznání, dále za třicetileté války švédská vojska Šumperk téměř srovnala se zemí a v potaz je nutno brát také požáry, čarodějnické procesy a pozdější morové rány. Větší počet památek ze století 19. lze přičíst rozkvětu průmyslové výroby v oblasti.

Památky byly popsány v průvodci, jenž tvoří třetí kapitolu práce. Stavby jsou zde seřazeny vzestupně podle doby vzniku. U každé z nich lze nalézt její vnější architektonický popis, lokaci, na které se nachází, případně kde se nacházela původně a kam byla přemístována. Dále jsou zde uvedeny informace o donátorech, stavebnících, stavitelích, důvodu stavby a historii drobné církevní památky, pokud jsou v současné době známé. Popsány jsou zde také v menším rozsahu stavby zaniklé, u těchto jsou uvedeny všechny informace, které se o nich podařilo zjistit.

Dílčím cílem práce bylo také pokusit se identifikovat některé tvůrce drobných církevních památek na katastrálním území Šumperka a podat informace o nich. V práci jsou zmíněni tři sochařští mistři, činní především v době baroka na severní

Moravě, či Moravě jako celku: Jan Jiří Antonín Heinz, Jiří Michael Scherhauf a Jan Václav Sturmer.

Posledním dílčím cílem byla mimo zpracování průvodce také příprava průvodcovských tras, či prohlídkových okruhů. V práci jsou rozpracovány dva návrhy prohlídkových okruhů. Jeden formovaný spíše jako kratší procházka centrem města. Druhý okruh je časově náročnější a centrum města zahrnuje také. Je však obohacen o kříže z 19. století v Horní a Dolní Temenici a také kříže na obou městských hřbitovech. Prohlídkové trasy jsou koncipovány velmi volně, je možné spojit je s výkladem o dalších pamětihodnostech a historie Šumperka, případně je různě zkrátit, například kvůli složení skupiny, či špatného počasí.

Drobné církevní památky jsou neoddělitelnou součástí našeho památkového fondu. Průvodce a průvodcovské trasy mohou sekundárně posloužit místnímu turistickému středisku, jiným institucím, či osobám k prezentaci drobných církevních památek veřejnosti právě na území Šumperka.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny:

Státní okresní archiv v Šumperku, fond Farní úřad Šumperk, i. č. 113, kart. 1.

Státní okresní archiv v Šumperku, fond Farní úřad Šumperk, i. č. 114, kart. 1.

Literatura:

ANTONOVOVÁ, Petra, *Příběhy křížů, kapliček a božích muk na Holešovsku*, Holešov 2011.

BÁBORÁK, Jaromír, *Smírčí kříže v okolí Chocně*, Choceň 2004.

BĚLOHRADSKÝ, René, *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*, Liberec 2013.

BÖHM, Jiří, *Karlovarské sakrální objekty*, Karlovy Vary 2013.

BRANNA, Wiesława, *Kapličky, kříže a boží muka na Těšínsku*, Český těšín 2008.

BRŮNA, Karel, *Smírčí kříže rychnovského okresu*, Rychnov nad Kněžnou 1997.

BŘEZINA, Jan, *Vlastivěda moravská – II. díl Místopis*, Brno 1932.

FILIPOVÁ, Milena, *Restaurování morového sloupu*. Kulturní život Šumperka, 4, 1994, s. 9.

HÁJEK, Pavel, *Zděná boží muka v jižních Čechách*, České Budějovice 2009.

HEROUT, Jan, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 1980.

JABURKOVÁ, Iva, *Křížové cesty Šluknovska*, Rumburk 2011.

JARMAROVÁ, Hana, *Šumperk*, Litomyšl 2009.

JOHN, František – Aleš PÁTEK, *Drobné sakrální památky Zábřeha a okolí*, Zábřeh 2005.

KLIMEŠ, Pavel, *Křížová cesta na Starou horu*, Horní Maršov 2002.

KOVÁŘOVÁ, Martina, *Jan Michael Scherhauf (1724–1792)*, magisterská diplomová práce, Olomouc 2011.

KVAPIL, Jiří, *Obnova kulturní památky*, Kulturní život Šumperka, 8, 1985, s.1–2.

MEGER, Jan Antonín, *Mešní kaple Patriarcha, křížová cesta*, Prachatice 2004.

MELZER, Miloš – Jindřich SCHULZ, *Vlastivěda šumperského okresu*, Šumperk 1993.

MICHÁLEK, Milan, *Křížová cesta v Nejdku. Zrození. Proměny. Úpadek. Zmrtvýchvstání.*, Nejdek 2007.

- NEJEDLÝ, Vratislav, *K činnosti olomouckého sochaře Jana Sturmera*, Umění, 46, 1998, s. 257–259.
- PALOUŠOVÁ, Zdenka, *Kamenná boží muka v jižních Čechách a přilehlé Moravě*, České Budějovice 2009.
- PERŮTKA, Marek, *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Šumperk*, Olomouc 1994.
- POLÁCH, Drahomír, *K historii morového sloupu*, Kulturní život Šumperka, 8, 1993, s. 4–5.
- POLÁCH, Drahomír, *Léčivé účinky sochy evangelisty Marka*, Kulturní život Šumperka, 11, 1994, s. 9–10.
- POLÁCH, Drahomír, *Půjdete-li kolem...*, Kulturní život Šumperka, ročníky 1993–1996, s. 1–2.
- POLÁCH, Drahomír, *Znáte tzv. Švédský sloup?*, Kulturní život Šumperka, 7, 1994, s. 7–8.
- PROKOP, Paul – Zdeněk KUDĚLKA – Ivo KRSEK, *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996
- ŘEHÁK, Patrik – Ludmila LACKOVÁ, *Kaple, boží muky a pamětní kříže Boskovicka*, Boskovice 1999.
- SAMEK, Bohumil, *Umělecké památky Moravy a Slezska I. - II. díl*, Praha 1994 - 1999.
- SKALICKÝ, Karel, *Kaple, kapličky a boží muka Pootaví*, Písek 2005.
- SLOUKA, Jiří, *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*, Praha 2010.
- STEINOVÁ, Nataša, *Zkamenělé osudy. Z historie kamenným křížů na Děčínsku*, Děčín 1994.
- ŠIMEČKOVÁ, Pavla, *Od kapličky ke křížku. Průvodce po posvátných místech na Kovářovsku.*, Praha 2009.
- TOMAN, Prokop – Prokop H. TOMAN, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, svazek 1, Praha 2000.
- ZÁPALKOVÁ, Helena, *Jiří Antonín Heinz: 1698-1759*, Olomouc 2011.

SEZNAM PŘÍLOH

(Pozn.: Do příloh jsou zařazeny současné fotografie drobných církevních památek pořízené 14. 4. 2015.)

Příloha 1: Pohled na současný stav lokace božích muk při cestě na Háj z roku 1684.

Příloha 2: Boží muka v Příčné ulici (v části Nové domky) v Šumperku z roku 1699.

Příloha 3: Morový sloup na náměstí Míru v Šumperku z roku 1719.

Příloha 4: Socha sv. Jana Nepomuckého v Radniční ulici v Šumperku přibližně z roku 1730.

Příloha 5: Sousoší Nejsvětější Trojice v Jiráskových sadech v Šumperku z roku 1756.

Příloha 6: Socha evangelisty Jana v Husitské ulici v Šumperku z roku 1768.

Příloha 7: Socha evangelisty Marka v Sadové ulici v Šumperku z roku 1768.

Příloha 8: Socha evangelisty Lukáše v Sadové ulici v Šumperku z roku 1768.

Příloha 9: Socha evangelisty Matouše v Sadové ulici v Šumperku z roku 1768.

Příloha 10: Kříž v Jiráskových sadech v Šumperku z roku 1796.

Příloha 11: Torzo kříže za městským hřbitovem v Šumperku z konce 18. století.

Příloha 12: Kříž za Temenicí při cestě na Hrabenov z roku 1818.

Příloha 13: Socha sv. Jana Nepomuckého na Nerudově ulici v Šumperku ze 40. let 19. století.

Příloha 14: Kříž u závěru farního kostela v Šumperku z roku 1845.

Příloha 15: Kříž v Dolní Temenici u potoka z roku 1848.

Příloha 16: Kříž v Žerotínově ulici pod zámekem v Šumperku z roku 1880.

Příloha 17: Kříž v Horní Temenici u zastávky MHD z roku 1881.

Příloha 18: Kříž v Dolní Temenici u kaple z roku 1883.

Příloha 19: Kříž na Temenickém hřbitově z roku 1886.

Příloha 20: Kříž na Šumperském městském hřbitově z roku 1887.

Příloha 21: Kříž v Horní Temenici u kaple z roku 1896.

Příloha 1: Pohled na současný stav lokace božích muk při cestě na Háj z roku 1684. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 2: Boží muka v Příčné ulici (v části Nové domky) v Šumperku z roku 1699. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 3: Morový sloup na náměstí Míru v Šumperku z roku 1719. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 4: Socha sv. Jana Nepomuckého v Radniční ulici v Šumperku přibližně z roku 1730. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 5: Sousoší Nejsvětější Trojice v Jiráskových sadech v Šumperku z roku 1756. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 6: Socha evangelisty Jana v Husitské ulici v Šumperku z roku 1768. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 7: Socha evangelisty Marka v Sadové ulici v Šumperku z roku 1768.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 8: Socha evangelisty Lukáše v Sadové ulici v Šumperku z roku 1768.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 9: Socha evangelisty Matouše v Sadové ulici v Šumperku z roku 1768.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 10: Kříž v Jiráskových sadech v Šumperku z roku 1796. Zdroj: Archiv autorky.

autorky.

Příloha 11: Torzo kříže za městským hřbitovem v Šumperku z konce 18. století.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 12: Kříž za Temenicí při cestě na Hrabenov z roku 1818. Zdroj: Archiv autorky.

autorky.

Příloha 13: Socha sv. Jana Nepomuckého na Nerudově ulici v Šumperku ze 40. let 19. století. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 14: Kříž u závěru farního kostela v Šumperku z roku 1845. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 15: Kříž v Dolní Temenici u potoka z roku 1848. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 16: Kříž v Žerotínově ulici pod zámekem v Šumperku z roku 1880. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 17: Kříž v Horní Temenici u zastávky MHD z roku 1881. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 18: Kříž v Dolní Temenici u kaple z roku 1883. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 19: Kříž na Temenickém hřbitově z roku 1886. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 20: Kříž na Šumperském městském hřbitově z roku 1887. Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 21: Kříž v Horní Temenici u kaple z roku 1896. Zdroj: Archiv autorky.

